

Szakdolgozat

Farkas Emese
Gyógypedagógia Szak

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Gyógypedagógia Szak

Integráció a köznevelésben

Az integráció megvalósulása Magyarországon a
megkérdezett többségi pedagógusok véleménye és
tapasztalata alapján

Belső konzulens: Gelencsérné Dr. Bakó Márta PhD
Tanszékvezető, egyetemi docens

Készítette: Farkas Emese
Gyógypedagógus hallgató
Nappali tagozat
Neveléstudományi Intézet

Kaposvár, 2023

Tartalomjegyzék

1.	Témaválasztás indoklása, célkitűzések.....	1
2.	Az integráció fogalma	3
2.1	Az integrált oktatás néhány fontos jellemzője:.....	3
2.2	A pedagógusok hozzáállása az integrált oktatáshoz.....	5
2.3	Az integrálás története Magyarországon	6
2.4	Az integrált oktatás törvényi háttere.....	7
2.5	Az integrált oktatás nehézségei	8
2.6	A többségi pedagógusok felkészültsége az integrált nevelésre, oktatásra.....	11
2.7	A Komplex Alapprogram, A DFHT-tanítási-tanulási stratégia.....	12
2.8	Jó gyakorlat, kooperatív tanulás	15
3.	Kutatás.....	17
3.1	Kérdőív kutatási módszere	17
3.2	Kérdőív értékelése	18
3.3	Interjú egy pedagógussal	25
3.4	Interjú értékelése.....	28
3.5	Kéttanáros modell.....	30
4.	Összegzés.....	32
5.	Irodalomjegyzék	36
6.	Melléklet.....	38

1. Témaválasztás indoklása, célkitűzések

Szakedolgozatom témája az integráció a köznevelésben. Napjaink egyik kiemelkedő és fontos témája az integráció. Az integráció pedagógiai szempontból azt jelenti, amikor sajátos nevelési igényű gyermekek együtt tanulnak más gyermekekkel, együtt töltik a szabadidőt az iskola falain belül.

Egyre több többségi óvodában és iskolában megfigyelhető az integráció. A sajátos nevelési igényű gyermekek esetében ez nehézséget jelenthet, de akár húzóerőként is hathat rájuk tipikusan fejlődő társaik eredménye.

A sajátos nevelési igényű gyermekek integrációjának sikerét – véleményem szerint – nagy mértékben befolyásolja társaik, valamint pedagógusaik hozzáállása. A pedagógus részéről több felkészülést igényel, ha tipikusan és atipikusan fejlődő tanulók oktatásában, nevelésben egyaránt részt vesz. A differenciálás elengedhetetlen részét képezi az oktatásnak.

Szeretném vizsgálni, hogy a pedagógusok miként vélekednek az integrációról. Többségi általános iskolában dolgozó tanítókat, tanárokat szeretnék elsősorban megkérdezni. Helyesnek tartják-e az integrációt, hogyan tudják szolgálni a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlődését az integrált oktatás során? Célom a pedagógusok hozzáállásának vizsgálata. A kutatás részeként fontos számomra, hogy a pedagógusok megfigyeléseim keresztül megtudjam, hogy a tipikusan fejlődő gyermekek miként viszonyulnak sajátos nevelési igényű társaikhoz? Milyen szerepe van a pedagógusnak a tanulók közti szakadékok csökkentésében? Valamint fontos kérdésnek tartom, hogy a pedagógusok miként vélekednek arról, hogy tanulmányaik során milyen mértékben készítik fel őket a sajátos nevelési igényű gyermekek oktatására.

Összefoglalva, a pedagógusok véleményére vagyok kíváncsi az integrációval kapcsolatban, miben látják ennek az előnyeit és hátrányait, valamint arra, hogy a pedagógusok mennyire érzik azt a tudást kielégítőnek, amit tanulmányaik során szereztek az integrált oktatásról, hiszen többször hallok olyan véleményeket, hogy azok a pedagógusok, akik nem rendelkeznek gyógypedagógiai képesítéssel, őket nem készítik fel megfelelő mértékben a sajátos nevelési igényű gyermekek oktatására, tanítására. Napjainkban rengeteg továbbképzési lehetőség elérhető a pedagógusok számára is. Sok esetben az iskolák felajánlják pedagógusaiknak, hogy közösen vegyenek részt bizonyos továbbképzéseken, véleményem szerint kevesebb az olyan

alkalom, amikor a pedagógusok önerőből/önszántukból élnek ezekkel a lehetőségekkel. Az egy másik kérdés, hogy ezeknek a továbbképzéseknek mennyire veszik hasznát a pedagógusok a gyakorlatban, szolgálja-e fejlődésüket.

Kutatói kérdések:

1. Az alapidiploma megszerzése során megfelelő tudást/ismeretet kapott sajátos nevelési igényű gyermek oktatásához/tanításához?
2. Milyen módon biztosított az Ön számára, hogy szakirányú továbbképzéseken vegyen részt?
3. Amennyiben van lehetősége részt venni továbbképzéseken, hasznosnak gondolja-e azokat?

A kérdőívben az alábbi kérdésekre szeretnék választ kapni, mennyire relevánsak az általam leírt megállapítások. Több alkalommal beszélgettem már pedagógusokkal a témáról, de azok a következtetések, amiket én levontam a beszélgetésekből nem mérvadóak. Így a többségi pedagógusok véleményét szeretném kikérni, az előre elkészített kérdőív kérdéseire kell választ adniuk, melyek alapján egy átfogóbb képet kaphatok. A kérdőív első részében néhány demográfiai kérdésre szeretnék választ kapni, majd a sajátos nevelési igényű tanulókhoz való hozzáállásukról. Ezután következik a kérdőív azon része, melyben a kutatói kérdések is szerepelnek, tehát rendelkeznek-e a megfelelő tudással az előbb említett tanulók oktatásához-neveléséhez, és milyen lehetőségeik vannak ismereteik bővítésére. Végül a kérdőív keretén belül kitérek a differenciálásra, középpontba helyezve azt, hogy milyen módszerekkel, eszközökkel tudják ezt megvalósítani, milyen nehézségeket okoz ez számukra.

2. Az integráció fogalma

A pedagógiában az integráció azt jelenti, amikor a fogyatékkal élő és az ép gyermekeket egy közös tanulási térben oktatják, nevelik, képezik, és így az összes résztvevőnek megfelelő esélyt biztosít arra, hogy fejlődhessen.¹

Az "integrált oktatás" kifejezés általában a pedagógiai megközelítést jelenti, amely során különböző képességű, képzettségű vagy szükségletű diákokat együtt tanítanak ugyanazon tanterv vagy oktatási program keretében. Az integrált oktatás az inkluzív oktatás egyik formája, ami azt jelenti, hogy az iskolai közösségbe minden diákot bevonnak, függetlenül a tanulási nehézségektől, a fogyatékoságoktól vagy más egyedi szükségletektől.

Az integrált és az inkluzív oktatás közötti különbség a tanulói diverzitás spektrum szemlélete szerint a hatékony oktatás és minden egyes tanuló egyéni sajátosságaihoz, fejlődési üteméhez és erősségeihez igazított tanulási folyamatot jelenti, mely megfelelően kielégíti minden gyermek nevelési szükségleteit.²

2.1 Az integrált oktatás néhány fontos jellemzője:

A korábbi évtizedekhez képest a diagnosztikai feltáró vizsgálatok azt eredményezték, hogy egyre nyilvánvalóbb és bizonyított, hogy az iskolákban nem homogén csoportokban tanulnak a gyerekek. A vizsgálatok eredményeképp ma már tudjuk, hogy melyik gyermek melyik területen küzd nehézségekkel, mik a teljesítményhatáraik és mi miatt ennyi és így a pedagógusok már tudják, milyen pedagógiai módszerekkel segíthetnek ezen gyermekeknek.

Társadalmi igény, hogy a nehézségekkel küzdő gyermekek, az SNI-s gyerekek is egyenlő feltételekkel induljanak az iskolában, majd később a munkaerőpiacon is.

„Az oktatás korai szakaszában segítséget kapó fogyatékos, tanulási nehézséggel rendelkező, hátrányos helyzetű vagy nyelvi akadályokkal küzdő gyermekek – vagyis a sajátos nevelési igényűek csoportja – képességeikhez mérten nagyobb eséllyel képesek végzettséget szerezni, szakmát tanulni, vagy akár részt venni a felsőoktatásban, amely támogatja önálló életvitelüket és megélhetésüket.” –írja Tóth-Szerecz Ágnes.³

¹ https://www.edu.u-szeged.hu/mped/document/Rethyne_MP1023.pdf in: Magyar Pedagógia 2002/102. évf. 3. szám 281–300.

² <https://www.oktatas2030.hu/wp-content/uploads/2020/10/utmutato-az-integralt-es-oktatashoz.pdf>

³ www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article, in: Iskolakultúra 2015/11, 115.o.

Nézzük tehát, hogy mik az integrált, inkluzív oktatás jellemzői.

Heterogén csoportok: Az integrált oktatásban diákok különböző képességekkel és szükségletekkel kerülnek egy osztályba vagy csoportba. Ez lehetőséget ad a tanulóknak a közösségi kapcsolatok kialakítására és tanulási tapasztalatok cseréjére.

Egyéni differenciálás: Az oktatás során figyelembe veszik a diákok egyéni tanulási szükségleteit, és igyekeznek alkalmazkodni hozzájuk. Ez magában foglalhatja az extra támogatást vagy az egyéni tanulási terv kialakítását.

Közösségi szemlélet: Az integrált oktatás elősegíti a toleranciát, az empátiát és a közösségi érzést a diákok között. Segíti a társadalmi beilleszkedést és a kirekesztés elleni küzdelmet.

Specializált szakemberek bevonása: Az integrált oktatásban speciális oktatási szakemberek, mint például tanítási segítők, pszichológusok vagy logopédusok is részt vehetnek a diákok támogatásában.

Rendszeres értékelés: Az integrált oktatásban fontos az időszakos értékelés és visszacsatolás, hogy nyomon kövessék a diákok fejlődését és szükségleteit.

Az integrált oktatás célja, hogy a diákoknak azonos lehetőségeket és jogokat biztosítson az oktatásban, függetlenül a sajátosságaiktól. Az ilyen típusú oktatás lehetőséget teremt a tanulók számára a sokféle képesség és kultúra megismerésére, és hozzájárul a társadalmi sokszínűség és az esélyegyenlőség előmozdításához az oktatás terén. A befogadó intézményeknek nagy a felelősségük abban, hogy jól alkalmazzák azokat a lehetőségeket, eszközöket, tudást, ami ahhoz vezet, hogy a sajátos nevelési igényű, beilleszkedési, magatartási és tanulási nehézségekkel küzdő gyerekek is megkaphassák azt a színvonalú oktatást, amely hozzásegíti őket az életben való boldoguláshoz. Ez azonban a szakemberek olyan csoportját feltételezi, akik a többségi iskolákban segítséget tudnak adni a pedagógusoknak és a tanulóknak egyaránt. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a szakemberek létszáma nem biztos, hogy elégséges, főleg azokban az iskolákban, ahol az SNI-s tanulók száma nagyon magas. Dolgozatom későbbi részében ez a készített interjúból és a kérdőívekből is világossá vált számomra. A pedagógusok küzdenek, a legjobb tudásuk szerint próbálnak a gyerekekkel dolgozni, de munkakörülményeik, lehetőségeik korlátozottak. Azokban az iskolákban, ahol a nehézségekkel küzdő gyerekek létszáma nagyon magas, még több segítségre, egyfajta szemléletváltásra lenne szükség, ha azt akarjuk, hogy minden tanuló megtalálja, megkapja azt az oktatást és együttnevelést, amire neki szüksége van. A pedagógusokkal való beszélgetés minden alkalommal azt eredményezte, hogy

néha tehetetlenül állnak a problémákkal szemben, szélmalomharcot vívnak és nem látják az elmozdulást a holtpontról.

A következő fejezet témája a pedagógusok hozzáállása az integrált/ inkluzív oktatáshoz.

2.2 A pedagógusok hozzáállása az integrált oktatáshoz

Az integráció a fogyatékkal élő gyermekek számára akkor lehet eredményes, ha a személyi valamint a tárgyi feltételek meg vannak teremtve az intézmények részéről. (Torgyik–Karlovitc 2006).⁴

A pedagógusok hozzáállása az integrált oktatáshoz változhat, és számos tényező befolyásolja ezt a hozzáállást. El kell mondanunk, hogy ezek az attitűdök néha egyszerre vannak jelen egy pedagógus munkája során is, mégis különbséget tudunk tenni az alapokat nézve.

Pozitív hozzáállás: Sok pedagógus hisz az inkluzív oktatás értékében és elkötelezett amellett, hogy minden diák számára egyenlő esélyeket biztosítson az oktatásban. Ők hiszik, hogy a különböző képességekkel rendelkező diákok együtt tanulása előnyös mindannyiuk számára, és aktívan részt vesznek az inkluzív környezet kialakításában. Ha már az egyetemi évek alatt is volt lehetőségük megismerkedni az integrált oktatás előnyeivel és nehézségeivel, sokkal nagyobb eséllyel indulnak neki ennek a módszernek az alkalmazásában. Később is lehetőségük van és el is végeznek tanfolyamokat, és munkájukban folyamatosan próbálják alkalmazni is a tanultakat.

Bizonytalanság: Néhány pedagógus esetleg bizonytalannak érzi magát az integrált oktatás módszereivel és a különböző szükségletekkel rendelkező diákok kezelésével kapcsolatban. Ők kételkedhetnek abban, hogy képesek megfelelni az inkluzív osztályok kihívásainak, és további képzésre lehet szükségük. Ezt a kételkedést az is eredményezheti, hogy az eredményesség nagyon esetleges, a problémák azonban nagyon nagyok időnként, hiszen sok esetben nem 1-1 SNI-s gyermeket kell integrálni, hanem létezik olyan is, hogy az osztály/csoport fele 80%-a ilyen problémával küzd. Az általam vizsgált iskolában ez a helyzet, így az elkötelezett pedagógusok is bizonytalanok, rengeteg nehézségük van, érdemi segítség nélkül.

Ellenállás: Egyes pedagógusok ellenzik az integrált oktatást, mert attól tartanak, hogy az kihívást jelenthet az osztályteremben, és nehezebbé teheti az oktatási folyamatot. Lehetnek

⁴ <https://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Pedagogia/11Torgyik/Torgyik-Karlovitc-Multikulturalis-Neveles-PedagogiaBA.pdf>

előítéleteik vagy attitűdjeik a különbözőségekkel szemben. Meg kell értenünk, hogy a társadalmi értékek átalakulása még nehezebbé tette az iskolában dolgozó pedagógusok munkáját. A családok sokszor nem partnerként tekintenek a pedagógusokra, akik abban segítenek a családnak, hogy a gyermek megtanulja azokat a dolgokat az iskolában, ami ahhoz lesz szükséges, hogy az életben boldoguljon, hanem gyermekmegőrzőként tekint az iskolára, csak hogy ne legyen otthon a gyerek, mert az ő eszközeik sokszor már rég elfogytak ahhoz, hogy neveljék a gyerekeket. Természetes, hogy ezt a megváltozott értékrendet nehéz lekövetni és meg kell mondjuk, valóban nagyon nehéz a szemléletváltás az iskolákban. A megkérdezett pedagógusok azt mondták, hogy a kimeneti elvárások és a munkaterheik, valamint a munkakörülményeik is erősen behatárolják a munkájukat. Így nem lesz sem idejük, sem energiájuk egy olyan módszer teljes körű alkalmazásához, mint az inkluzív oktatás.

Hozzáállás-változás: Sok pedagógus, aki kezdetben szkeptikus volt az integrált oktatással kapcsolatban, idővel megváltoztathatja hozzáállását. Tapasztalatok és képzések révén képesek lehetnek fejlődni az inkluzív oktatás területén és megérteni az előnyeit. Ehhez azonban szemléletváltásra van szükség az oktatás terén, mondják a pedagógusok. Az inkluzív oktatás teljes embert kíván és nagyon sok tanulást, amihez idő kell. A pedagógusok azonban sokszor túlterheltek, szétaprózzák magukat, hogy meg tudjanak felelni az elvárásoknak és minden osztályban lehessen tanóra.

Az iskolai vezetőség, a pedagógusok képzése, a szülők és a diákok együttműködése is kulcsfontosságú a pedagógusok hozzáállásának alakításában az integrált oktatás felé. Az inkluzív oktatási gyakorlatok támogatása és a pedagógusok megfelelő képzése segíthet abban, hogy pozitív hozzáállás alakuljon ki, és hogy a pedagógusok hatékonyan tudjanak dolgozni az inkluzív oktatási környezetekben.

2.3 Az integrálás története Magyarországon

Az integrált oktatás Magyarországon is hosszú történetre tekint vissza. Az alábbiakban röviden összefoglalom az integrált oktatás fejlődésének főbb történéseit Magyarországon:

Az integrált oktatás Magyarországon az 1970-es évek elején kezdett elterjedni. Ebben az időszakban a fogyatékkal élő gyermekeket általában elkülönített oktatási intézményekben tanították, és a társadalmi elfogadás szintje még alacsony volt.

Az 1990-es években a nemzetközi fejlemények hatására elindult egy folyamat az integrált oktatás irányába. Az ENSZ és az UNESCO kiemelték az integrált oktatás fontosságát, és Magyarország is elkezdte fejleszteni az oktatási gyakorlatokat.⁵

A 2000-es évek elején és közepén Magyarországon jelentős lépések történtek az integrált oktatás jogi kereteinek kialakításában. Az "Egyenlő bánásmód" törvény (2003) és a "Nemzeti köznevelésről szóló törvény" (2011) fontos lépéseket tettek az integrált oktatás előmozdítása felé.

Az elmúlt évtizedekben Magyarországon több figyelmet fordítottak a tanulási nehézségekkel élő diákok integrációjára az általános iskolákban. Ehhez számos pedagógiai és pszichológiai támogatási eszköz is rendelkezésre áll.

Az integrált oktatás terjedése és a hozzáállás változása fokozatosan tovább folyik Magyarországon. Több iskola és pedagógus az integráció és az inklúzió mellett kötelezi el magát, és számos képzési program is segíti a pedagógusokat az integrált vagy az inkluzív oktatásra való felkészülésben.

2.4 Az integrált oktatás törvényi háttere

Az integrált oktatás vagy inkluzív oktatás jogi háttere Magyarországon a következő jogszabályokon alapul:⁶

"Egyenlő bánásmód" törvény (2003. évi CXXV. törvény): A "Egyenlő bánásmód" törvény alapvető jogi kereteket biztosít az egyenlő bánásmódhoz és az esélyegyenlőséghez Magyarországon. A törvény rendelkezik az oktatásban résztvevő diákok jogairól és köteleességeiről, különös tekintettel a fogyatékkal élő diákokra.

"Nemzeti köznevelésről szóló törvény" (2011. évi CXCV. törvény): Az "Nemzeti köznevelésről szóló törvény" Magyarország oktatási rendszerének alapját képezi, és fontos jogi kereteket biztosít az inkluzív oktatás megvalósításához. A törvény előírja az oktatás esélyegyenlőségének biztosítását, az oktatási szolgáltatások hozzáférhetőségét és a különböző szükségletekkel rendelkező diákok egyenlő jogait.

⁵ <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00031/1999-10-lk-Kerber-Pro.html> Új Pedagógiai Szemle 1999 október Pro és kontra az integrációról -- Beszélgetés Kereszty Zsuzsával és Salné Lengyel Máriával (Kerber Zoltán)

⁶ <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-kozneveles/integralt-neveles-a-jogszabalyok-tukreben>

Az emberi jogokkal foglalkozó törvények és egyezmények: Magyarország az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának, az UNESCO-nak és más nemzetközi szervezeteknek a tagja, amelyek kidolgoztak és elfogadtak olyan egyezményeket és dokumentumokat, amelyek az inkluzív oktatást előmozdítják. Ezek az egyezmények is részét képezik a jogi háttérnek, amelyek alapján Magyarországon az inkluzív oktatás kialakul és fejlődik.

Ezen jogszabályok és nemzetközi egyezmények közös célja az inkluzív oktatás előmozdítása, az oktatási esélyegyenlőség biztosítása és a különböző szükségletekkel rendelkező diákok jogainak védelme. Az intézkedések és kezdeményezések, amelyek ezekre a jogi keretekre építenek, számos oktatási intézményben és iskolai környezetben támogatják az inkluzív oktatás megvalósítását Magyarországon.

2.5 Az integrált oktatás nehézségei

Az integrált oktatás számos előnnyel jár, de ugyanakkor számos nehézséggel is járhat. Az alábbiakban összefoglalom, amelyről már részben említést tettem az előző fejezetekben.

Heterogén csoportok kezelése: Az integrált oktatásban az osztályokban vagy csoportokban különböző képességekkel, tanulási stílusokkal és szükségletekkel rendelkező diákok találhatók. A pedagógusoknak nehéz lehet megfelelő differenciálást biztosítani minden diák számára. Kiváltképp igaz ez akkor, hogy a nehézségekkel küzdő gyerekek létszáma nagyon magas egy-egy tanulócsoporthoz. Tudjuk, hogy sok helyen az enyhe értelmi fogyatékos gyerekek aránya nagyon magas. Ez a helyzet az általam vizsgált iskolában is. A gyerekek között több olyan van, akiknek a szülei nem hajlandók elfogadni, hogy gyermeküknek speciális képzésre volna szüksége. Ezek a gyerekek is integráltan vannak oktatva. A csoportbontás sajnos elképzelhetetlen, nincs rá engedélye az iskolának. Így a 20-25 fős osztályoknak sokszor a felét enyhe értelmi fogyatékos gyerekek alkotják. Magatartási problémák, tanulási nehézségek, neveltlenség, szülői háttér hiánya. Alsó tagozaton, ahol jó esetben két pedagógus foglalkozik a gyerekekkel, könnyebb talán megoldani az integrált oktatást és a gyerekek az állandóság miatt nagyobb biztonságban érzik magukat, de vannak, akik a gyógypedagógusi segítség ellenére sem képesek teljesíteni a minimumkövetelményeket sem. A különböző nyomások hatására azonban sokszor ezeket a gyerekeket is tovább kell már egy idő után engedni a felső tagozatra, ahol aztán teljesen elvesznek. A felső tagozaton sok pedagógus foglalkozik velük. Megszűnik az állandóság, nagyobb önállóságra volna szükségük, de ez sokszor már meghaladja képességeiket. Sokszor túlterheltek, nem csak a tanulók, hanem tanáraik is. Az egyik teremből

a másikba vándorlás is megzavarja a gyerekeket, a sokféle pedagógusattitűdhöz való alkalmazkodás is nehezebbre esik. Az egyre nagyobb osztálylétszámok szinte lehetetlenné teszik az enyhe (néha súlyosabb) értelmi fogyatékkal élő gyerekek integrálását, főleg, ha a létszámuk nagyon magas. A szülői háttér hiánya, a magas hiányzási átlagok, még inkább megnehezítik a munkát. A pedagógusok egyedül maradnak, sokszor egyedül küzdenek, hiszen a kevés gyógypedagógus, aki az iskolában dolgozik, szintén nagyon leterhelt. Fejlesztő órákat tartanak, de olyan magas a fejlesztendő gyerekek létszáma, hogy szinte lehetetlen az, hogy kövessék például egy osztály munkáját, segítséget nyújtva az ott dolgozó pedagógusoknak.

Továbbképzés hiánya: A pedagógus-továbbképzés definíciója szerint a pedagógus tevékenysége a munkájához szükséges szakértelem gyarapítása, elmélyítése céljából egyrészt önképzés (önművelés) útján, másrészt szervezett lehetőségek igénybevételevel.⁷ Pedagógusok és tanítási segítők számára gyakran hiányzik az inkluzív oktatásra való megfelelő felkészülés. A megfelelő továbbképzés és támogatás nélkül nehéz lehet kezelni a különböző szükségleteket. Az idősebb pedagógusok az egyetemen nem, vagy csak elméletben hallottak az integrált/inkluzív oktatásról. Az ő véleményük az, hogy ahhoz, hogy ezt az újfajta szemléletet be lehessen vezetni, egészen másfajta tanulási-tanítási környezetre lenne szükség. Sokszor hallottam azt a véleményt, hogy az integrált oktatás elsősorban azoknak a gyerekeknek jó, akik valamilyen testi fogyatékkal élnek, de értelmi fogyatékosággal nem küzdenek.

Idő és erőforrások: Az integrált oktatás kiegészítő időt és erőforrásokat igényel. A pedagógusoknak több figyelmet kell fordítaniuk a tanulók egyéni szükségleteire, és az iskolának több támogatást kell biztosítania. Jó lenne kisebb csoportokban dolgozni, ahol egy-egy csoporton belül az SNI-s gyerekek létszáma nem a csoport felét vagy még annál is többet tesz ki. Egy csoporttal kevés pedagógusnak kellene foglalkoznia, és minden csoporthoz kellene pedagógiai asszisztens, aki segíti a pedagógusok és a gyerekek munkáját. Az inkluzív/integrált oktatás időigényes és teljes szemléletváltásra volna szükség, mondják azok a pedagógusok, akikkel én kapcsolatban állok.

Társadalmi elfogadás és előítéletek: Az inkluzív oktatás hozzáállást és elfogadást igényel a társadalomban. Az előítéletek és a kirekesztés elleni küzdelem további kihívást jelenthet. Be kell vallanunk, hogy a leszakadó régiók településein nagyon nagy ez a probléma. Ahol magas a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű családok száma, ott általában magas a sajátos nevelési igényű tanulók száma is, alacsony viszont azon pedagógusok száma, akik velük

⁷ <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00035/2000-02-ol-Gyongyosi-Hazai.html>

foglalkoznak. Van ezeken a településeken sokfajta program, (tanoda, szeretetszolgálat foglalkozások), de ezek sokszor nem az iskolával összehangoltan működnek. Ezekben a régiókban a szülői háttér is hiányos, a szülők hozzáállása is problémás. Az ilyen helyeken dolgozó pedagógusok sokszor ütköznek falakba s maradnak egyedül, vagy részben egyedül.

Kihívást jelentő viselkedés: Néhány diák kihívást jelenthet a tantermi viselkedés tekintetében, amelyet az integrált oktatási környezetben kezelni kell. Ez lehet tanár és diákok számára is megterhelő. A magatartási zavarokkal küzdő gyerekek, az ADHD-s gyerekek magas létszáma, a szülői hozzáállás negatív befolyása mind olyan tényező, amely megnehezíti a munkát. Az integrált oktatásban partnernek kell lennie a gyerekeknek is, ami néha kifejezetten lehetetlennek tűnik sok esetben.

Együttműködés és kommunikáció: Az integrált oktatás sikeréhez elengedhetetlen az intézmények, pedagógusok és a szülők közötti hatékony együttműködés és kommunikáció. Ez nem mindig könnyű, és nehézségeket okozhat és okoz is. A hátrányos helyzetű településeken élő családok értékrendje olyan mértékben változott az utóbbi évtizedben, hogy az iskola, a tudás, az alapvető készségek és képességek megléte sem érték már sok családnál. Amíg ez társadalmilag nem változik, addig nem lesz előrelépés. Ahhoz azonban, hogy ez változni tudjon, oktatásra van szükség. Arra, hogy felnőtté váljon egy olyan generáció, aki számára érték a tudás és a munka. Ördögi kör, aminek a kimenetele hosszútávú eredményeket hozhat csak, nehezen mérhető rövidtávon.

Rendszeres értékelés: Az integrált oktatás hatékonyságának folyamatos értékelése fontos, de lehet kihívást jelentő, mivel sokféle diákról és szükségletekről van szó. A magyarországi értékelési rendszer nem minden esetben teszi lehetővé, hogy ez működjön. Alsó tagozaton még van lehetőség a szóbeli értékeléssel nagyobb differenciálásra, de ezt a szülők és a gyerekek sem értik jól. Arra vannak szocializálva, hogy jegyet kapnak. Felsőben ez még jellemzőbb. A pedagógusoknak azzal is meg kell küzdeniük, hogy a megértessék a különböző kihívással küzdő gyermekekkel, hogy személyre szabott értékelés alkalmaz. A gyerekek és a családok sem tudnak ezzel sokszor mit kezdeni. Az oktatási rendszerben is problémát jelent ez, hiszen a továbbtanulásnál is csak a jegyek számítanak. Ma már gimnáziumba is bekerülhetnek úgy gyerekek, hogy csak az érdemjegyek számítanak, és tudjuk, hogy már a kettes, hármas tanulókat is kénytelen sok középiskola felvenni a létszám miatt. Azonban, ha a jegyek egyéni értékelés alapján születnek, nem azt tükrözik, amit a középiskolák elvárnak. Újabb probléma, amellyel a társadalomnak és az oktatást irányítóknak is szembesülni kell. Nem utolsó sorban a magasabb

szintű intézményekben dolgozó pedagógusoknak. Az integrált/inkluzív oktatás akkor működhetne jól, ha az egész oktatási rendszer, minden iskolatípus ezt alkalmazná, ha az értékelési rendszerek össze lennének hangolva. Természetesen ez nagyon hosszútávú munka, rengeteg időt, energiát, pénzt és egy teljesen új szemléletet követel, amely nem csak törvényi szinten mondja ki azt, hogy minden gyermeknek joga van az őt megillető megfelelő oktatásra. Egységesen kell ezt kialakítani, alkalmazni, amelyben a pedagógusképzésnek is nagyon szerepe van.

Résztvételi korlátok: Nem minden diák alkalmas az integrált oktatásra, és vannak olyan esetek, amikor a részvételhez speciális támogatásra vagy elkülönített oktatási környezetre van szükség. Sajnos azonban sokszor ez megvalósíthatatlan. Ez viszont rontja az integrált oktatás színvonalát és ellehetetleníti a pedagógusok, iskolák munkáját. Olyan társadalmi méretű probléma ez, amellyel az iskolák, iskolai szinten nem tudnak megküzdeni. Az ilyen iskolákban dolgozó pedagógusok egyre nehezebb körülmények között egyre több olyan gyerekekkel kénytelenek dolgozni, akiknek speciális támogatásra és elkülönített környezetre volna szükségük.

Az integrált oktatás önmagában nem jelenti a megoldást minden diák szükségleteire, és számos kihívással járhat. Az oktatási intézmények és pedagógusok számára kulcsfontosságú a megfelelő támogatás és továbbképzés biztosítása annak érdekében, hogy az inkluzív oktatási környezetek sikeresek lehessenek és minden diák számára egyenlő lehetőségeket teremtsenek.

2.6 A többségi pedagógusok felkészültsége az integrált nevelésre, oktatásra

A pedagógusok felkészültsége az integrált oktatásra intézményenként változhat. Az integrált oktatás olyan pedagógiai megközelítés, amelyben a különböző tanulási nehézségekkel küzdő diákokat a lehető legnagyobb mértékben bevonják a közös oktatási folyamatba. Ennek a megközelítésnek az elfogadása és megvalósítása a pedagógusok felkészültségétől, a tanári képzéstől és az iskolák erőforrásaitól függ.

A pedagógusok felkészültségének néhány fontos szempontja az integrált oktatás terén:

Tanári képzés: Az integrált oktatás sikeres végrehajtásához a pedagógusoknak szükségük van olyan képzésekre, amelyek megerősítik a különböző tanulási stílusok és nehézségek

megértését. Ezek a képzések segítik a pedagógusokat abban, hogy hatékonyan tudjanak differenciált oktatást nyújtani, ami azt jelenti, hogy alkalmazkodnak a diákok egyedi igényeihez.

Támogató erőforrások: Az iskoláknak rendelkezniük kell azokkal az erőforrásokkal és szolgáltatásokkal, amelyek segítik a pedagógusokat az integrált oktatás megvalósításában. Ez magában foglalhatja a tanulási támogató eszközöket, a pszichológusok, szakértők és segítő tanárok jelenlétét az iskolában, valamint a megfelelő tanulási támogatást nyújtó programokat.

Együttműködés és kommunikáció: Az integrált oktatás erősen épít az együttműködésre és a kommunikációra az iskola dolgozói, a diákok és a szülők között. A pedagógusoknak megfelelő módon kell együttműködniük, konzultálniuk és kommunikálniuk, hogy a diákok számára a lehető legjobb támogatást nyújthassák.

Az integrált oktatás felkészültségének növelésére irányuló erőfeszítések országonként változhatnak. A pedagógusoknak lehetőségeik vannak a továbbképzésre és az integrált oktatással kapcsolatos tapasztalatszerzésre is. Az iskolai vezetőknek és oktatási rendszereknek is szerepe van abban, hogy biztosítsák a megfelelő támogatást és erőforrásokat az integrált oktatás megvalósításához.⁸

2.7 A Komplex Alapprogram, A DFHT-tanítási-tanulási stratégia

Abban az iskolában, ahol az interjút készítettem, a Komplex Alapprogram pilléreit használják arra, hogy megvalósítsák az integrált oktatást minél jobb színvonalon. Szeretném most bemutatni ezt a programot és ennek egy nagyon fontos alapkövét a DFHT-tanulási-tanítási stratégiát. A pedagógusok elmondták, hogy a program első sorban alsó tagozaton működik jól, ahol a pedagógusok állandóságot képviselnek, így könnyebb a gyermekeknek hozzászokni az újfajta tanulási módokhoz. Felső tagozaton is vannak sikeres próbálkozások, alprogramok, de egységesen már nehezebben működik a program.

⁸ http://old.semmelweis.hu/wp-content/phd/phd_live/vedes/export/dimitriouzilvia.d.pdf

„A Komplex Alapprogram az (tanulási) esélyek növelésének komplex pedagógiai módszerek rendszerszemléletű együttesét magában foglaló személyiségfejlesztő tevékenységek összessége. A program épít a tanulók sokféleségére, az egyediségére, az egyedi képességek társas interakciókon keresztül történő kibontakozására, mely támogatást jelent a tanítási-tanulási folyamatban, a végzettség nélküli iskolaelhagyás preventív mérséklésében.

A Komplex Alapprogram Konceptió legfőbb célja a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzésére alkalmas, tanulást támogató pedagógiai módszerek kidolgozása, és elterjesztése az alapfokú oktatásban résztvevők pedagógusok számára, a pedagógiai szemléletváltás elősegítését szolgáló pedagógusképzési és továbbképzési tartalmak megújítása. A program további célja a differenciált, személyközpontú nevelést-oktatást lehetővé tevő módszertani kultúra megerősítése a köznevelési intézményekben, a nyitottságra ösztönző intézményi nevelés-oktatás pedagógiai és módszertani eszköztárának fejlesztése, valamint méltányos tanulási környezet kialakítása valamennyi tanuló sikeres előrehaladása érdekében.”⁹

Ez áll a komplex alapprogram célkitűzésében. Tehát egy olyan nevelési-oktatási program kidolgozásához nyújt segítséget, amely iskolai szervezeti kultúra fejlesztésével prevenciót biztosít a korai iskolaelhagyás ellen. Ennek segítségével az integrált oktatás is támogatható.

Ennek az alapprogramnak a tanítási-tanulási stratégiája a DFHT. Ez a stratégia alapozza meg a pedagógusoknak a tanulók differenciált fejlesztésére vonatkozó ismereteit, megalapozza és rendszerbe foglalja azokat és segítséget nyújt azok alkalmazásához is. A stratégia célja, hogy minden tanuló ismerete bővüljön, pozitív megerősítést kapjon, sikerben legyen része és képes legyen önálló és eredményes tanulásra. A program arra fektet nagy hangsúlyt, hogy a személyiségfejlesztéshez szükséges elemeket együtt alkalmazzuk az osztálymunka során.

A Komplex Alapprogramban kiemelt szerepet kap a hagyományos munkaszervezési módszerek mellett a tanulók közös munkavégzése, amely támogatja a különböző tudásszintű gyerekek fejlődését is. Hozzájárul a tanulók személyiségfejlődéséhez, megtanítja nekik a közös munka előnyeit, a segítségkérés és a segítségnyújtás módjait és számukra hasznos mozzanatait, így érve el, hogy tudásszintjük gyarapodjon.

⁹ <https://www.komplexalapprogram.hu/cms/tartalom/megtekint/komplex-alapprogram-konceptio>

A tanári aktivitás helyett a tanulói aktivitáson van a hangsúly. Minden tanuló személyre szabottan végzi a feladatát, így lehet támogatni a sajátos nevelési igényű gyermeket és a tehetséges gyermeket is egyszerre.

A Komplex Alapprogram részeként az intézmények vállalták, hogy a tanítási órák adott százalékában használják ezt a stratégiát a személyre szabott differenciálás megvalósítása érdekében.

Három színtere van a tanulásnak a Komplex Alapprogram esetében. A formális tanulás (tanórai elfoglaltság) a nonformális tanulás (délutáni alprogrami foglalkozások) ahol a tanulók a pedagógusok támogatásával a már megszerzett ismereteket bővíthetik és az informális tanulás, ahol a megszervezett szabadidőben elsajátítható ismeretek köre bővül.

A pedagógusnak hangsúlyt kell fektetnie a személyre szabott differenciálásra és fejlesztésre, a kreatív és problémamegoldó gondolkodás fejlesztésére. Alkalmaznia kell a konstruktív pedagógiai elemeket, amelyek építenek az előzetes tudásra és fejlesztik a személyes tudást.

A tanulóknak lehetőséget biztosít a program az egyéni fejlődésre egyéni szempontok alapján, a kreativitásuk megmutatására, a kritikai gondolkodás elsajátítására, a kommunikációjuk és az együttműködésük fejlesztésére, a problémamegoldó-képességük fejlesztésére.

A program adaptív, komplex, fontos eleme a közösségi lét és a tanulás támogatása.

Ennek a programnak eleme a KIP, azaz a Komplex Instrukciós Program, mely egy olyan oktatási eljárás, amely segítségével a heterogén összetételű csoportokban eredményeket lehet elérni.

Magába foglalja a csoportmunka során alkalmazandó szabályok kialakítását, az eltérő képességű tanulóknak való feladatok kiosztását, a különböző erősségekkel bíró tanulók fejlesztését, megerősítését, a csoporton belüli együttműködés alapfeltételeinek megteremtését, ezzel az osztály/csoport dinamikájának fejlődését a pedagógus megfelelő irányba állíthatja, ezzel hozzájárulhat a tanulók egyéni fejlődéséhez is.

A legcélravezetőbb az lenne, ha a Komplex Alapprogram minden elemét át tudná venni egy intézmény és egész életét így rendezné be, ezen célkitűzések alapján. Ehhez a tantestület minden tagjának továbbképzése és összehangolt munkája szükséges. Kreativitást igénylő

program ez a pedagógusok kreativitására és lelkesedésére épít. Rengeteg energiát és időt kell ráfordítani, hogy valóban elérje a célját és a sajátos nevelésű és tehetséges, a hátrányos helyzetű és normál körülmények között élő gyerekek integrált/inkluzív nevelését támogatni tudja.

2.8 Jó gyakorlat, kooperatív tanulás

„A jó gyakorlat a köznevelés különböző területein alkalmazott, egyéni vagy intézményi szinten megjelenő, szemléletében és gyakorlatában innovatív és/vagy hiánypótló eljárás, módszer, tevékenység, eszközhasználat, pedagógiai vagy szervezetfejlesztési gyakorlat, vagy ezek együttese, amely a köznevelési intézmény működésében megtapasztalható és az intézmény nevelési-oktatási vagy szakszolgálati feladatainak ellátását pozitívan befolyásolja. Megfelel a köznevelés fejlesztésére vonatkozó szakmai kritériumoknak, az ágazati és intézményi szabályozó dokumentumoknak. Jogtiszta, alkalmazása dokumentált, eredménye és hatása mérhető, működése fenntartható. Az adaptáció feltételrendszerének és folyamatának kidolgozásával bevált jó gyakorlattá fejleszthető.”¹⁰ (OFI, 2015, 4p.)

A Gyermek Ház Alternatív Általános Iskola a 2021/2022-es tanévtől kezdte meg működését ezen a néven, azonban már az intézmény jóval régebben, 1991-ben alakult meg. A Gyermek Ház egy inkluzív iskola. Az iskola minden dolgozója számára nagyon fontos, hogy az intézményben tanuló diákok számára esélyegyenlőséget teremtsenek, gondolkodásra, kreativitásra neveljék őket. Alapelveik közül a legfontosabbak a tolerancia, az empátia és a nyitottság. Az ép és sérült gyermekek egy osztályban tanulnak. Jó gyakorlatuk alapját a kooperatív tanulás és a differenciált rétegmunka adja, melyek megszervezését egyik fő feladatuknak tartják a pedagógusok. A sajátos nevelési igényű tanulók fejlődését gyógypedagógusok is segítik. Ebben az intézményben személyre szabottan tanítanak, fontosnak tartják az egyéni sajátosságokhoz való igazodást, tanóráikon mindig megjelenik a differenciálás. A sajátos nevelési igényű tanulókkal való együttnevelés szolgálja a gyermekekben az együttérzés, empátia, másokon való segítség jó érzésének kialakulását. – olvashatjuk az intézmény bemutatkozásában.¹¹

¹⁰

https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/3._szekcio_bodo_marton_a_jo_gyakorlat_mint_a_tudasmegosztas_es_minosites_lehetseges_eszkoze.pdf

¹¹ <https://www.gyermekehaza.hu/kik-vagyunk/>

„A kooperatív tanulás olyan tanítási módszer, amely a tanulók együttműködésén alapul.”
(Kagan Spencer 2001).¹²

A kooperatív tanulás támogatja az integrációt. Mindenki kiveheti a részét a közös munkából, fejlődnek általa a szociális kapcsolatok, felelősséget vállalnak a gyermekek egymásért, egymás munkájáért, a kis apró részekből tevődik össze a teljes feladat. A Gyermek Házában működő „jó gyakorlat” egyéni sajátosságokhoz igazítja a tananyag feldolgozását, jó hatással van a közös munkára, fejleszti a problémamegoldó képességet. A pedagógusok minden tanulónak ajánlják ezt a jó gyakorlatot, hiszen iskolatípustól és életkortól függően minden diák fejlődését szolgálja, elősegíti. Sok pozitív hatását tudjuk említeni. Például a pedagógiai folyamat középpontjába a diákok kerülnek, fejlődnek a szociális, társas kapcsolatok, a tanulók motivációja megnő.¹³

¹²Dr. Spencer Kagan: Kooperatív Tanulás. Budapest: Ökonet Kft., 200, 374 p. (ISBN 963-00-8294-2)

¹³ <https://docplayer.hu/1993705-Gyermekek-haza-alternativ-alapozo-program-jo-gyakorlata.html>

3. Kutatás

Az integráció témaköre rengeteg kérdést vethet fel, nagyon sok véleménnyel találkozhatunk a témával kapcsolatban, legyen az pozitív vagy épp negatív. A kutatásomban a többségi pedagógusok véleményét szerettem volna górcső alá venni. Ők azok a személyek, akik nem rendelkeznek szakképesítéssel az SNI-s gyermekek oktatása/nevelése terén, legtöbbjüknek mégis minden nap meg kell küzdeniük ezzel a feladattal. Így a többségi pedagógusok alkotják a célcsoportot, akik véleményén keresztül szeretném megismerni a gyakorlatban jelentkező problémákat. Ezáltal egy átfogóbb képet kapni arról, hogy milyen lehetőségeik vannak a sajátos nevelési igényű tanulók oktatása kapcsán, milyen módon juthatnak segítséghez, hogyan tudják megoldani a differenciálást az osztályokon/csoportokon belül.

A dolgozat bevezetőjében már említettem, hogy néhány pedagógussal folytatott beszélgetés során fogalmazódott meg bennem, hogy nagyon kevés az az ismeret, amit a többségi pedagógusok a képzésük során el tudnak sajátítani a sajátos nevelési igényű tanulók oktatásával kapcsolatban. Hiszen az ő képzésük során nem ez az elsődleges feladat. Viszont napjainkban nagyon elenyésző azon többségi pedagógusok száma, akik nem vesznek részt SNI-s gyermekek oktatásában-nevelésében. Ezt a kérdést szerettem volna a kérdőív segítségével jobban körüljárni, több pedagógus véleménye alapján, hitelesebb következtetéseket levonni. A megfigyelésemből adódik a kérdés, hogy milyen módon tudják tudásukat fejleszteni a pedagógusok a szakmájuk ezen területén. Így a továbbképzéseken való részvételi lehetőségekről, és azok hasznosságáról kérdeztem őket, mert olyan véleményeket is hallottam már, hogy a továbbképzés nem adta azt a tudást, vagy nem azt a területet célozta meg, amire a pedagógus előzetesen számított. A megjelölt kutatói kérdések ezekre a tématerületekre adnak választ a továbbiakban. A kérdőív mellett a kutatásom részét képezi egy pedagógussal készített interjú, és egy saját tapasztalatokon alapuló kéttanáros modell bemutatása.

3.1 Kérdőív kutatási módszere

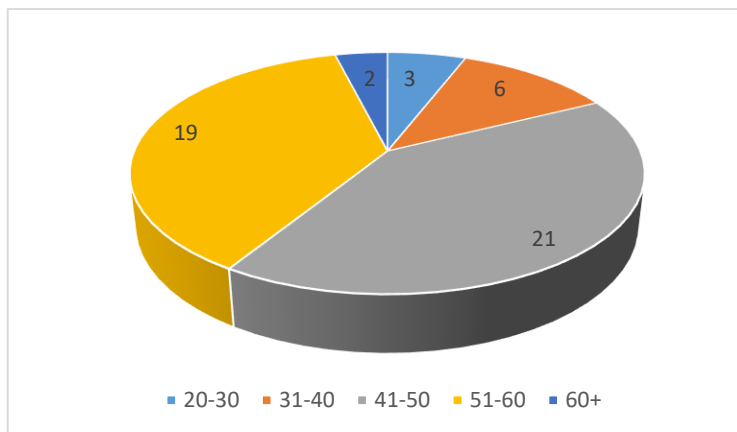
A kutatást kérdőíves formában végeztem, a kérdőív saját szellemi tulajdonom. A kérdéseimet a Google kérdőív segítségével állítottam össze. Internetes felületen próbáltam meg elérni a többségi pedagógusokat, akik a célcsoportot adták, számítva az együttműködésükre és segítségükre. A kérdőívet mindenki anonim módon tölthette ki, ezáltal tiszteletben tartva személyazonosságukat.

Primer kutatásként végeztem el a szakdolgozathoz szükséges kutatásomat, kvantitatív kutatási módszert alkalmaztam. Az általam készített kérdőívben szerepeltek nyitott, félig nyitott valamint zárt kérdések is, melyek száma összesen 26.

3.2 Kérdőív értékelése

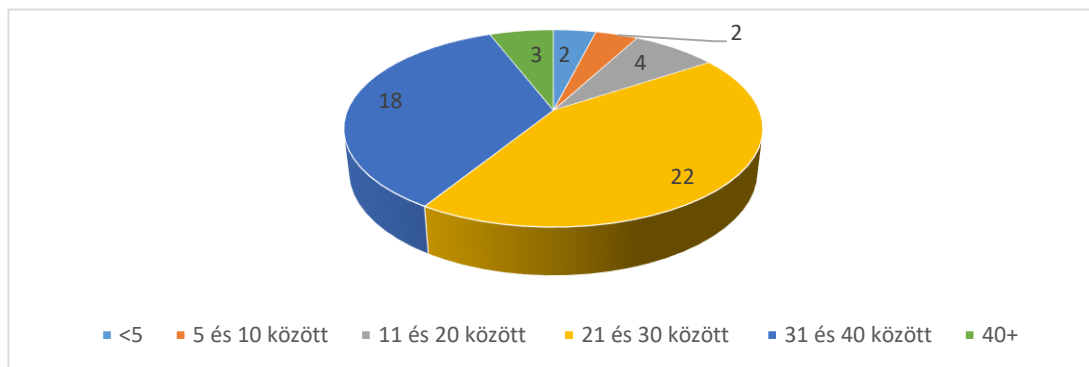
A szakdolgozathoz tartozó kérdőívet mindössze 51 többségi pedagógus töltötte ki, így ez alapján nem lehet messzemenő és releváns következtetéseket levonni, tehát nem lehet őket tényként kezelni.

A kérdőív első részében néhány általános/bevezető demográfiai kérdésre kellett válaszolni. A pedagógusoknak be kellett jelölniük, hogy milyen neműek. Az eloszlás 35-16 arányban történt a hölgyek javára. Majd meg kellett adniuk az életkorukat. A legtöbb válaszadó életkora 41 és 60 év között helyezkedik el. Ebből már látszik, hogy többségében nem pályakezdő pedagógusok szerepelnek a kitöltők között. Nagy részük középkorú vagy az idősebb korosztályhoz tartozik. (lsd. az 1. ábrán)

1.ábra:Pedagógusok életkor szerinti eloszlása

Következő kérdésként az szerepelt, hogy az adott pedagógus hány éve dolgozik a pedagógusi pályán. A válaszok szórt képet mutattak, azonban a legtöbbjük 21 és 40 év közötti számot adott meg, ennyi éve tart pedagógusi pályájuk. (lsd. a 2. ábrán) Ez az előző kérdésre adott válaszok alapján várható volt. A kitöltők között sok a tapasztalt pedagógus, azonban a fiatalabb generáció valószínűsíthetően már több ismeretet kapott egyetemi tanulmányai során az integrációval kapcsolatban, hiszen évről-évre egyre nagyobb szerepet és figyelmet kap az integráció.

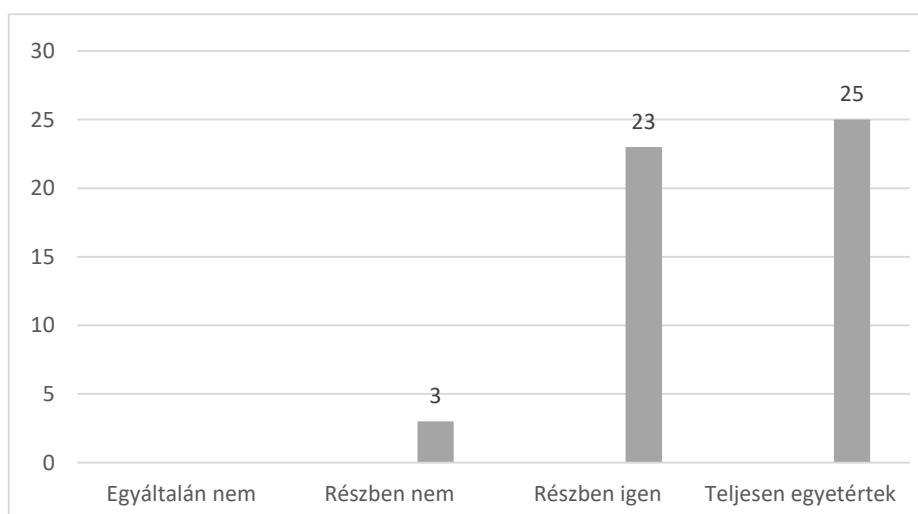
2.ábra:A kitöltők pedagógusi pályán eltöltött éveinek száma

Továbbiakban kíváncsi voltam, hogy a válaszadó hol dolgozik pedagógusként. A válaszlehetőségek között szerepelt a főváros, megyeszékhely, város és a falu/község. Fővárosban dolgozó pedagógus egy sem töltötte ki a kérdőívet, 9 ember jelölte a megyeszékhely lehetőséget, 11 a várost, mindenki más, azaz 31 pedagógus faluban/községben tanít. A „Milyen munkakörben végzi munkáját?” kérdésre 3 válaszlehetőséget adtam meg: tanító, általános iskolai tanár, középiskolai tanár. Az 51 válaszadóból 26 fő tanítóként dolgozik, 20 fő általános iskolai tanárként, míg csak 5 fő dolgozik középiskolai tanárként. Ez az alacsony szám sejthető volt a munkavégzés helyét jelölő kérdésből, hiszen a legtöbben faluban/községben tanítanak, ahol csak általános iskolák működnek.

Feltettem a kérdést, hogy hány fős osztályokban tanítanak az említett pedagógusok. Nagyon sok különböző választ kaptam. 14 és 35 közötti értékeket írtak a válaszadók. A legtöbbször szereplő válasz a 25 fő volt. Ez az adat egy ideális osztály létszámát mutatja. Azokban az osztályokban azonban, ahol sajátos nevelési igényű tanulók tanulnak, ez a szám magas lehet. Hiszen a differenciálás szempontjából a pedagógusnak egyáltalán nincs könnyű dolga, főleg ha az SNI-s tanulók különböző problémákkal küzdenek. Következő kérdésem arra irányult, hogy tanítanak-e SNI-s tanulókat. Itt a kitöltők 100%-ban az „Igen” lehetőséget választották, hiszen aki nem tanít sajátos nevelési igényű gyermeket, ő nem tudott volna a későbbiekben helytálló válaszokat adni. Tehát itt mindjárt látszik is, hogy mindegyik osztályban tanul sajátos nevelési igényű gyermek, habár a törvények szerint ők nem egy személyként számítanak bele az osztály létszámába. Következő kérdésként azt tettem fel, hogy hány SNI-s gyermeket oktatásában vesz részt az adott pedagógus. A válaszok ebben az esetben is nagyon sokfélék voltak: 2 és 15 közötti értékeket kaptam válaszul. A válaszadók közül 33-an 10 és 15 közötti számban határozták meg az általuk tanított SNI-s gyermekek számát. Ebben az esetben nyilvánvalóan azt nem tudjuk, hogy az adott pedagógus hány osztályban tanít. Példának okáért lehet, hogy egy tanító, aki alsó tagozaton tevékenykedik, például csak két osztályban tanít. Ebben az esetben nagyon soknak tűnhet a 10-15 közötti érték. Azonban egy felső tagozaton vagy középiskolában tanító tanár

esetében már nem olyan kétségbeejtő ez a szám, hiszen itt valószínűleg 5-6 osztályban tanít összesen annyi SNI-s tanulót a pedagógus, amennyit megadott.

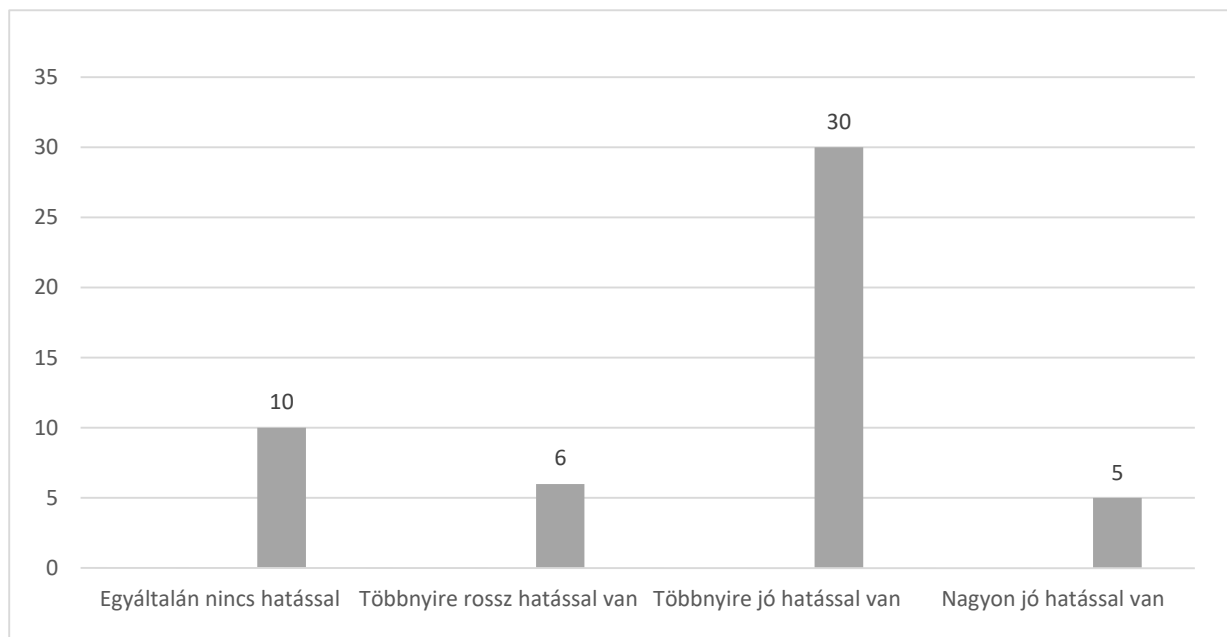
Következő néhány kérdés esetében egy-egy 4 fokú skálát adtam meg válaszként. Ezeknél a kérdéseknél a pedagógusoknak el kellett dönteniük, hogy az adott kérdés milyen fokban jellemző vagy épp nem jellemző rájuk, a szemléletükre, a hozzáállásukra/attitűdjükre, és a véleményükhöz legközelebb állót bejelölniük. Kíváncsi voltam, hogy mennyire ért egyet a többségi pedagógus az SNI-s tanuló befogadásával az osztályában. Nagyon fontos kérdésnek tartom ezt mind a gyermek mind a pedagógus részéről. Véleményem szerint semmi sem lehet rosszabb hatással a tanuló fejlődésére, iskolában való létezésére, mint amikor a pedagógus érezteti vele, hogy más mint a többiek, meg sem próbálja megérteni a gyermek sajátos nehézségeit, ne adja Isten ezt gyakran szóba hozza a többi gyermek előtt, esetleg megjegyzéseket is tesz rá. Szerencsére az 1-es lehetőséget, hogy egyáltalán nem ért vele egyet, senki sem választotta. 3 fő választotta a „részben nem”, 23 a „részben igen” és 25 fő a „teljesen egyetérték” opciót. (Isd. a 3. ábrán) A két utolsó opciót választotta majdnem minden pedagógus, ami biztató a pedagógusok SNI-s gyermekekhez való hozzáállását tekintve. A megértő és segítő pedagógus lehet a gyermek számára az érzelmi biztonság megtestesítője.

3.ábra: Pedagógusok véleménye az SNI-s tanuló befogadásáról az osztályban

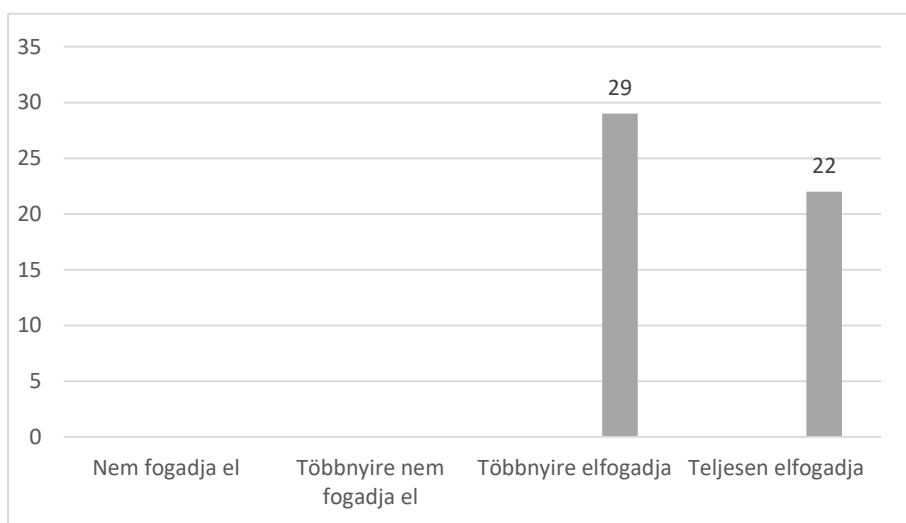
A pedagógusok többsége szerint a sajátos nevelési igényű tanuló többnyire jó hatással van osztálytársaira. (Isd. a 4. ábrán) Kiskorban szinte minden gyermek empátiával, elfogadással fordul egy másik kisgyermekhez. Számukra nem bír nagy jelentőséggel, ha valaki bizonyos téren „más”, mint ők. Ahogy az ember nő, a környezete által gyakorolt hatások alapján lesz elfogadó vagy elutasító a mássággal szemben. A szülők mellett a pedagógusoknak van nagyon nagy szerepük abban, hogy ezen a téren milyen példával járnak a gyermekek előtt. A tipikusan

fejlődő gyermekeket atipikusan fejlődő társukkal való közös idő eltöltése megtaníthatja az elfogadásra, az empátiára, a segítségnyújtásra és az önzetlenségre.

4.ábra:SNI-s tanulók osztálytársaikra gyakorolt hatása

A tanulók sajátos nevelési igényű társaikat az adatok alapján elfogadják, pozitívan állnak hozzájuk, ami nagyon pozitív visszajelzés számomra a pedagógusok részéről. (Lsd. az 5. ábrán)

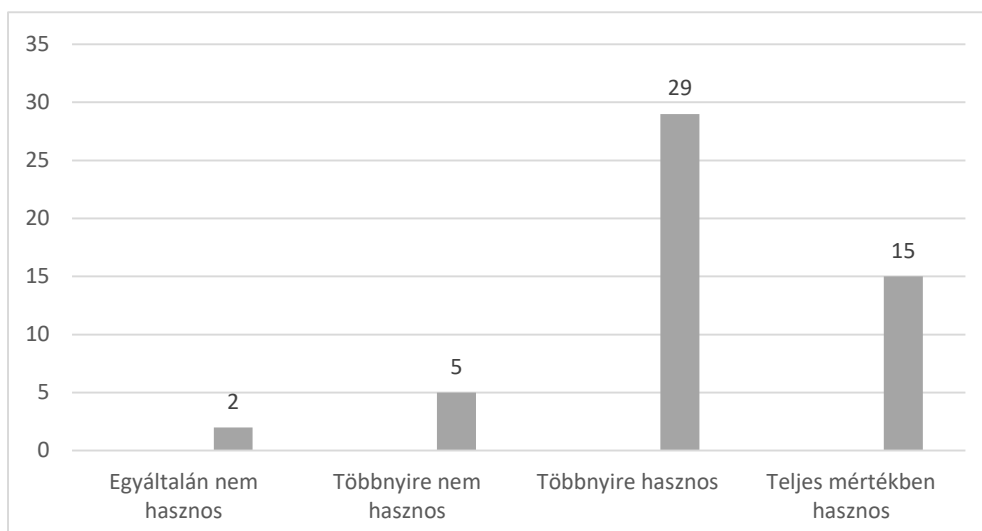

5.ábra:Az SNI-s tanulókat milyen mértékben fogadják el osztálytársaik

A kérdőívben szereplő következő kérdések arra vonatkoznak, hogy a pedagógusok milyen segítséget kapnak az SNI-s gyermekek oktatásával kapcsolatban. Elsőként arra kérdeztem rá, hogy az alapdiploma megszerzése során kapott-e megfelelő tudást ahhoz, hogy oktatni tudja ezeket a tanulókat. A válaszok nem túl pozitívak. 21-en választották azt a lehetőséget, hogy egyáltalán nem kaptak megfelelő felkészítést, 13-an jelölték, hogy többnyire nem, 10 válaszadó írta, hogy többnyire megfelelő tudást kapott, és csak 7-en jelölték, hogy teljes mértékben felkészítették őket a főiskolán/egyetemen az SNI-s gyermekek oktatására/nevelésére. A

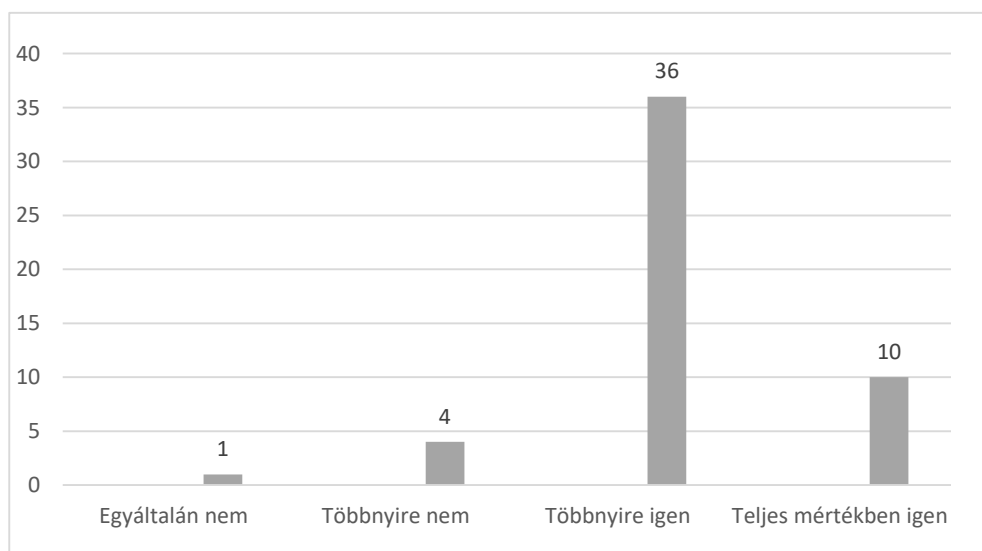
pedagógusi pályán eltöltött évek számából előrevetítettem, hogy valószínűleg a kitöltő pedagógusok nagy része még nem kapott a felsőoktatásban elegendő tudást ezzel kapcsolatban, hiszen 20-30 évvel ezelőtt még nem fektettek ekkora hangsúlyt az SNI-s gyermekek oktatására és felzárkóztatására. Manapság rohamléptekkel fejlődik az orvostudomány, a diagnózisokat egyre pontosabban fel tudják állítani. Ezzel párhuzamosan a gyógypedagógia is sokat fejlődött az utóbbi néhány évtizedben. Meglátásom szerint egyre nagyobb figyelmet kap mind oktatási mind társadalmi szinten. Így elvárhatónak gondolom, hogy a többségi pedagógusok képzésében is nagyobb hangsúlyt fektessenek a sajátos nevelési igényű gyermekek oktatásának és nevelésének kiemelésére. Arra a válaszra, hogy milyen lehetőségeik vannak a nevelés-oktatás támogatására 34-en jelölték, hogy gyógypedagógus kollégáktól kérnek segítséget, 3-an szakmai könyvekből tájékozódnak, 14-en pedig a tapasztaltabb kollégáktól kérnek segítséget ezen a téren. A többségi iskolákban utazó gyógypedagógusok oldják meg a sajátos nevelési igényű gyermekek ellátását, vannak azonban olyan iskolák, ahol magas az SNI-s tanulók száma, ezekben az esetekben az iskola főállású gyógypedagógusokat alkalmaz, akik a fejlesztéseket látják el. Mindig jobb több helyről informálódni, a szakmai könyvek kiváló alapját képezhetik a gördülékenyebb munkának, és a tapasztaltabb kollégáktól való segítségkérés nem csak a pedagógusok között, de a munka világának bármelyik szegmensében kifizetődő lehet. A válaszadók közül 47 többségi pedagógusnak segíti gyógypedagógus a munkáját. Az adatok alapján szerencsére a gyógypedagógusokkal jól tudnak együttműködni a többségi pedagógusok. Ez a gyermek és a saját érdekük is egyaránt. 4 fő válaszolta, hogy egyáltalán nem tud együttműködni, 3 fő többnyire nem tud együttműködni, 10-en többnyire együtt tudnak működni, míg 34 fő teljes mértékben együtt tud működni. Véleményem szerint a 4 jelölés az egyáltalán nem tud együttműködni lehetőségre azoktól a személyektől érkezett, akik nem dolgoznak együtt gyógypedagógussal. 27 fő jelölte, hogy az iskola biztosítja a szakirányú továbbképzéseket, 24-en válaszolták azt, hogy ha fejlődni szeretnének, és továbbképzéseken részt venni, akkor ezt önerőből kell megoldaniuk. Számomra szimpatikusabb, amikor az iskola biztosít továbbképzési lehetőségeket a pedagógusok számára. Az iskoláknak is érdekük, hogy pedagógusaik minél felkészültebbek legyenek a témával kapcsolatban, esetlegesen még csapatépítő hatása is lehet. Amennyiben az iskola nem biztosítja a továbbképzéseket, az elhivatott pedagógusok önerőből is részt vehetnek ezeken. Ezek között sok ingyenes opció is van, azonban ahol csak térítés ellenében lehet részt venni a továbbképzésen, azt nem biztos, hogy mindenki megengedheti magának, hiába elhivatott a pedagógus, és szeretne fejlődni, bővíteni tudását. Kitértem arra is, hogy ezeket a továbbképzéseket hasznosnak gondolják-e a pedagógusok. Nagy részük hasznosnak gondolja, azonban akadnak olyanok is, akik nem. (lsd.

a 6. ábrán) Nyilvánvalóan minden továbbképzés nem tud egyaránt mindenre kitérni, mindenkinek mások az elvárásai.

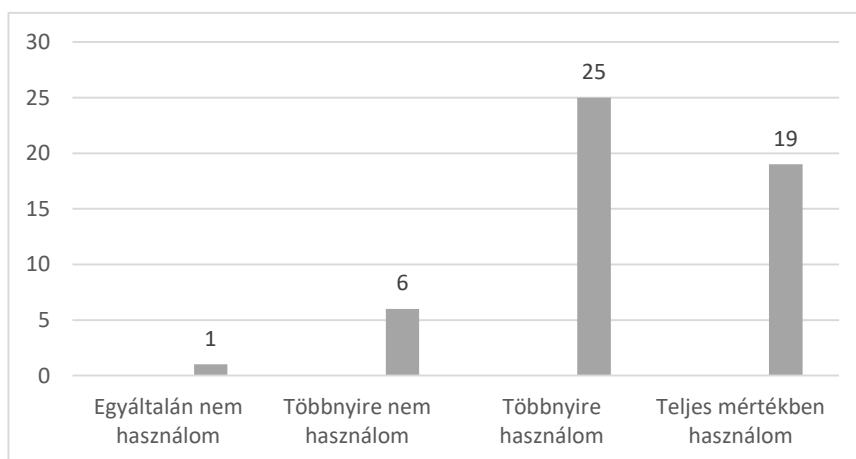
6.ábra:A pedagógusok milyen mértékben elégedettek a továbbképzésekkel, mennyire tartják hasznosnak azokat

A kérdőív további részében arra kaptam választ, hogy a pedagógusok milyen módon, milyen eszközökkel tudják megoldani a differenciálást. Elsőként természetesen azt kérdeztem, hogy egyáltalán megvalósul-e a differenciálás a tanóráikon. Ebben az esetben is egy 4 fokú skálát adtam meg. Melyből az derült ki, hogy a pedagógusok többnyire differenciálnak az óráikon. (ld. a 7. ábrán) Ez elengedhetetlen ahhoz, hogy minden gyermek a saját adottságainak, korlátainak megfelelően dolgozhasson.

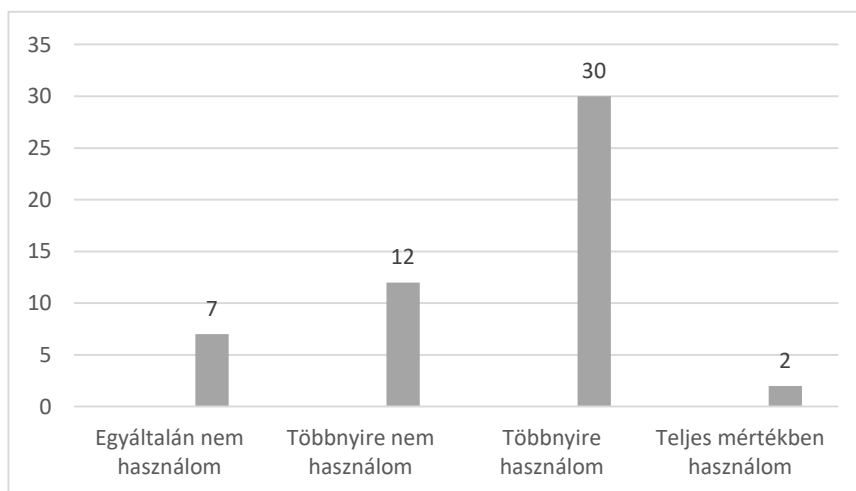

7.ábra:Pedagógusok milyen mértékben differenciálnak

Egy nyitott kérdés keretein belül kértem, soroljanak módszereket, amiket a differenciálás során használnak. Amik a legtöbbször szerepeltek, az a többlet idő biztosítása, digitális eszközök használata, számegyenes használatának engedélyezése, egyénre szabott feladatlapok szerkesztése. A következő kérdésekre adott válaszokból az derült ki számomra, hogy a pedagógusok még mindig szívesebben használják a hagyományos eszközöket a tanítás során, mint a digitális eszközöket. (ld a 8. és a 9. ábrán) Ez abból is adódhat, hogy a kitöltők között a középkorú és idősebb pedagógusok vannak többségben. Azonban egyre több iskolában és egyre több tanteremben van interaktív tábla, mely élvezetesebbé teheti a gyermekek számára a tanulást. A z interneten nagyon sok előre gyártott feladatot találni, de néhány program segítségével a pedagógusok nagyon könnyen tudnak saját maguk is interaktív feladatokat létrehozni. Valamint hasznos lehet, ha a pedagógus az óra témájához kapcsolódóan képeket vagy videókat szeretne prezentálni a gyermekeknek. Amelyik iskolában adottak a feltételek, a pedagógusoknak lehetőségük van a tanórákon tabletet vagy laptopot adni a tanulók kezébe, melyen feladatokat önállóan vagy kis csoportokban is tudnak végezni. Természetesen emellett ugyanúgy fontosak a hagyományos eszközök, ezek sem elhanyagolhatóak.

8.ábra:Hagyományos eszközök használata a pedagógusok által

9.ábra:IKT eszközök használata a pedagógusok által

A pedagógusok közül 4-en válaszolták, hogy egyáltalán nem okoz nekik nehézséget a differenciált oktatás, 27-en, hogy többnyire nem, 11 válaszadónak többnyire nehézséget okoz, 9 főnek pedig teljes mértékben nehézséget okoz, hogy megoldja tanóráin a differenciálást. A válaszok alapján a magas osztálylétszám az egyik ok, ami miatt nehéz differenciálni, emellett több felkészülési időt igényel, kevés idő áll rendelkezésre, nincsenek megfelelő eszközök biztosítva a differenciáláshoz. A válaszadók közül mindössze 8-an jelölték, hogy van a kezükben egyéni fejlesztési terv a tanórai differenciálással kapcsolatban, a többieknek önállóan kell szembenézni ezzel a feladattal.

Záró kérdésként kértem a pedagógusokat, hogy osszák meg velem, milyen gondolataik/véleményük van az integrált oktatással kapcsolatban. A válaszokból az derült ki számomra, hogy a pedagógusoknak ez nehézséget okoz, leterheli őket, ahogy egyikük fogalmazott: „Szükséges rossz”-nak érzik, alultájékozottak a témával kapcsolatban, több továbbképzésre lenne szükségük, ahol gyakorlati példákat is bemutatnának számukra. Néhányan azonban támogatják, elengedhetetlennek érzik a mai világban az integráció megvalósulását a többségi iskolákban való nevelés/oktatás keretein belül.

3.3 Interjú egy pedagógussal

Az integrált oktatásról egy pedagógussal folytatott interjú során lehetőségem volt többféle kérdés feltevésére a pedagógus tapasztalatairól, hozzáállásáról és gyakorlatáról. Az alábbiakban néhány olyan kérdés található, amelyek segíthetnek jobban megérteni a pedagógus személyes tapasztalatait és gondolatait az integrált oktatással kapcsolatban.

Ezen kérdések segítségével az interjú segít megérteni a pedagógus tapasztalatait és álláspontját az inkluzív/integrált oktatásról, és lehetőséget teremt a gyakorlati tanácsok és tapasztalatok megosztására az inkluzív oktatással foglalkozó pedagógusok között.

INTERJÚ

Milyen tapasztalatai vannak az integrált oktatással? Melyik oktatási szinten és tantárgyakban tanít?

Jelenleg általános iskolában tanítok, német nyelvet. Iskolánkban nagyon sok SNI-s tanuló van, az ő oktatásuk természetesen integráltan történik. Ez azonban nagyon sok nehézséggel jár, hiszen sem idő, sem energia nincs sokszor, hogy a megfelelő tanulási környezetet kialakítsuk számukra. Sajnos sok az olyan gyermek, akik nem alkalmasak az integrált oktatásban való részvételre. Ez nagyon megnehezíti a munkánkat. A csoportbontás nem engedélyezett, így viszonylag nagy osztálylétszámokkal dolgozunk, amelyekben az enyhe értelmi fogyatékossgal küzdő tanulók létszáma nagyon magas. Közülük többnek speciális intézményre volna szükségük, így hamar elveszítik a fonalat, ami állandó magatartási problémákhoz vezet.

Mi az Ön véleménye az inkluzív oktatás értékéről és fontosságáról?

Fontosnak tartom az inkluzív oktatást, értéket is képvisel, azonban nagyon sok nehézsége van. Szerintem van olyan eset, amikor többet árt, mint használ. És szinte lehetetlen kivitelezni egyes esetekben. Amikor túl sok egy-egy osztályban az enyhe értelmi fogyatékos tanuló, magatartási zavarokkal küzdő, egyéb SNI- s tanuló, akkor szerintem azok a tanulók, akik nem küzdenek ilyen nehézségekkel, hátrányt szenvednek. Sajnos olyan településeken, ahol nagyon magas az iskolában a nehézségekkel küzdő gyermekek száma és több olyan tanuló is van, akiknek speciális iskolában nagyobb lehetőségük lenne fejlődni, de a szülői nemtörődomség miatt ezek a gyerekek is a nagylétszámú osztályokban vannak, ott kevés néha a pedagógusok elszántsága, akarata az együttnevelésre. Nagyon sokszor úgy érzem, hogy lehetetlen feladat megadni mind a sérült mind a nem sérült gyerekeknek azt, amire szüksége lenne a nevelés, oktatás terén. Nincs időnk és nincsenek eszközeink sem ennek megvalósításához. Sokszor szélmalomharcot vívunk.

Hogyan készült fel az inkluzív oktatásra? Részt vett-e releváns képzéseken vagy továbbképzéseken?

Iskolánkban a komplex alapprogram működik alsó tagozaton, ami elvben már felért felső tagozatra is. Én 3 éve vagyok itt, de nem vettem részt ilyen továbbképzésen. Igyekszem magam fejleszteni, de a napi harcok, a sok óra, a rengeteg feladat, a kevés sikerélmény nehezzé teszi ezt a munkát. Szerencsére 25 év tapasztalattal a hátam mögött meg tudom oldani általában a dolgokat, de nem vagyok szakember az értelmi fogyatékkal küzdő gyerekek oktatásában, így sokszor félek, hogy talán rosszabbat teszek, mint amennyit használok.

Hogyan kezeli a kihívásokat és nehézségeket, amikor különböző szükségletekkel rendelkező diákokat tanít?

Ha őszinte vagyok, igyekszem az ösztöneimre hagyatkozni. Két gyermeket neveltem fel, 25 éve minden korosztályú gyerekekkel foglalkoztam. Sokszor kérek tanácsot ebben a témában nálam több tapasztalattal rendelkező kollégáktól, de azt látom, hogy ők is küzdenek. A szakemberhiány, a magas leterheltség, a nagy létszámú osztályok és szülői háttér szinte teljes hiánya sikerélmény nélkülivé teszi a tanítási napokat. Ez hamar kiégéshez vezet a tanároknál. Nem megfelelő a tanulási környezet, egyes részeit tudjuk csak használni az integrált oktatásnak. Úgy érzem, túlélő üzemmódban vagyunk.

**Hogyan alakul a szülőkkel való együttműködése az inkluzív oktatási környezetben?
Hogyan tartja őket bevonva a diákok fejlődésébe?**

Ez sajnos ebben a környezetben, ebben az iskolában lehetetlen. A szülők is nehézségekkel küzdenek, ők is már SNI-s gyerekek voltak, rengetegen a saját életüket sem tudják megoldani, sokszor a gyerekek többet tudnak a szüleiknél. Nincs igény a tudásra, a tanulás nem számít értéknek, ne legyen otthon a gyerek. Az ő eszközeik sokszor már az óvodában elfogytak arra, hogy felneveljenek egy gyereket. De legkésőbb a kamaszkor beköszöntével elveszítik a kontrollt. Így nem sok esély van arra, hogy segíthessenek a gyerekeiknek. Ezek természetesen a legsúlyosabb esetek, de ezekből is sokat látunk. Legtöbbször nem ellenségesek a családok, de az együttműködésre nem hajlandóak, oldja meg az iskola és neveljen lehetőleg jó gyerekeket. A szülői értekezletek látogatottsága nagyon alacsony. Nem érdekli a többségét az, mi van az iskolában.

Milyen erőforrások és támogatások állnak rendelkezésére az inkluzív oktatáshoz, és milyen további forrásokra lenne szüksége?

Erről nem tudok beszámolni, nem ismerem az iskola lehetőségeit ebben a kérdésben. Arról tudok, hogy amikor csatlakozott az iskola ehhez a programhoz, akkor kapott eszközöket, de többet erről nem tudok.

Mi az Ön véleménye az inkluzív oktatás jövőjéről Magyarországon? Milyen változtatásokra lenne szükség az inkluzív oktatási gyakorlatok további fejlesztése érdekében?

Erről elég konkrét véleményem van. Az integrált/inkluzív oktatás szerintem olyan fogyatékkal élő gyerekeknek jó, akik mondjuk hallássérültek, látássérültek, mozgásukban korlátozottak, vagy tényleg csak enyhén értelmi fogyatékosok. Szerintem elfogadhatatlan az a szabályozás,

hogy amennyiben a szülő nem fogadja el, hogy a gyermeke középsúlyosan értelmi fogyatékos, és nem írja alá a papírt, akkor nem kell neki való iskolába járatnia a gyereket. Ezzel árt a saját gyerekének, és sok esetben más gyerekeknek is.

A létszámban is korlátozásokat kellene bevezetni. Amennyiben az osztály fele SNI-s gyermek, aki közül több súlyos értelmi problémával küzd, akkor semmi értelme erőlködni.

Átfogó intézkedésekre lenne szükség. Át kellene alakítani az egész oktatási rendszert az óvodától a középiskoláig. Az iskolák elszigetelten próbálkoznak különböző módszerekkel, de sok olyan, főleg hátrányos helyzetű régió van, ahol teljesen magukra maradnak az iskolák. Persze, gondolom Budapesten más jellegű problémák is nehezítik ezt a folyamatot. Amíg csak törvényi szinten van szándék arra, hogy az integrált oktatás révén együtt nevelhessünk különböző szükségletű és nehézséggel küzdő gyermeket, és nincsenek hozzá biztosítva a feltételek, addig nem fogunk tudni sikereket elérni, csak néhány elszigetelt sikersztori lesz.

A pedagógus képzést most nem ismerem, de 25 évvel ezelőtt, amikor én szereztem a diplomámat, már szó volt az integrált, inkluzív oktatás fontosságáról, segítséget, képzést, támpontokat azonban nem kaptunk. Ha önerőből, önszorgalomból nem járunk utána módszereknek, lehetőségeknek, ha nincs mögöttünk olyan oktatásirányítás, amely gyökeresen akarná megváltoztatni tetteiben is az oktatási folyamatokat, akkor a leszakadó térségek gyerekei még jobban le fognak szakadni, az itt tanító pedagógusok pedig még nehezebb körülmények között fognak tanítani.

3.4 Interjú értékelése

Az interjú, mint módszer azért jó, mert egy olyan mély betekintést enged a témába, ami az okokat tudja jobban megvilágítani. Természetesen ritkán lehet szubjektív, hiszen egy olyan pedagógussal készítettem, aki nehéz körülmények között élő családokkal, gyerekekkel foglalkozik évek óta. Érezni a szavaiból, hogy szükség lenne az ilyen területen dolgozó pedagógusoknak segítségre, szupervízióra, ahol kibeszélhetik a problémáikat.

Az interjút egy személyes beszélgetés során készítettem el a pedagógussal, az általam előre megírt kérdéseket tettem fel neki. Nagyon segítőkész volt, szívesen válaszolt kérdéseimre. A személyes interjúkészítés előnye lehet, hogy az interjúalany testbeszéde, mimikái is sokat elárulnak, ezzel még inkább hitelesnek tündek számomra szavai.

Az interjúból kiderült számomra, hogy bár az iskolában volt, van lehetőség továbbképzésre az integrált oktatás nehézségeivel való megküzdéshez, mégsem érzik a pedagógusok a támogatást, hiszen ezeket a nehézségeket legyőzni tényleg nagy kihívást jelent számukra. Alsó tagozaton jobban működik az integrált oktatás, bár a növekvő osztálylétszámok egyre inkább megnehezítik ezt a munkát is. A felső tagozaton aztán akkorára nő a különbség a tanulók között mind értelmileg, mind magatartásban, hogy azt szinte lehetetlennek tűnik kezelni. Sem idő, sem erőforrások nincsenek erre, a tananyaggal haladni kell, az elvárások óriásiak, a tanulók, a szülők és a társadalom hozzáállása sem kielégítő. A tanárnővel való beszélgetés során kiderült számomra, hogy nincsenek meg a feltételei annak, hogy jól működjön egy integrált oktatást elősegítő program. A pedagógusok kezdeti lelkesedése a nehézségek miatt elmúlt, szupervízióra nincs lehetőség. Pedig fontos lenne. Segítség nélkül ezek a programok nem érik el azt a célt, amiért kitalálták őket. Az iskolában ahol tanít, a Komplex Alapprogramot, a DFHT-tanítása-tanulási stratégiát alkalmazzák, melyet a dolgozat első részében bemutatam.

A kérdőívek kiértékelése és az interjúból levont következtetések hasonló képet mutatnak számomra. Interjúalanyom is megállapította azt a tényt, hogy nem kapott megfelelő tudást az egyetemen a sajátos nevelési igényű tanulók oktatásával kapcsolatban, habár ő már régen szerezte diplomáját. Próbál saját tapasztalataira hagyatkozni, vagy más kollégáktól segítséget kérni, ahogy sokan mások is ezekkel a lehetőségekkel igyekeznek élni a kitöltések alapján. Megragadt bennem egy gondolat az interjú során, amikor a tanárnő azt mondta: „... nem vagyok szakember az értelmi fogyatékkal küzdő gyerekek oktatásában, így sokszor félek, hogy talán rosszabbat teszek, mint amennyit használok.” A pedagógusoknak nincs szakmai tudás terén hátterük ahhoz, hogy egyáltalán tudják, jól végzik-e a munkájukat, vagy más módszerek alkalmazására lenne szükségük. Ez a bizonytalanság vagy akár tehetetlenség is vezethet korai kiégésükhöz. Elmondása szerint nem vett részt interjúalanyom a sajátos nevelési igényű tanulók oktatásával-nevelésével kapcsolatos továbbképzésen. A megkérdezett többségi pedagógusok véleményei alapján úgy érzem, hogy a nagy leterheltség és sok feladat mellett nem is nagyon fordítanak időt a továbbképzésekre, pláne olyan esetekben, amikor az ezeken való részvétel nem azt nyújtotta számukra, mint azt elvárták.

3.5 Kéttanáros modell

Szakmai gyakorlatom során lehetőségem volt kéttanáros modellben dolgozni. A tanító és a gyógypedagógus egy szakmai team-et alkot, közösen tanítanak, kooperatív technikákat alkalmaznak. A tanóra olyan módon épült fel, hogy az óra eleji bevezető részt tartottam a tanulóknak, mely minden diáknak ugyanazokat a feladatokat tartalmazta, majd a fő résznél az osztálytanító vette át a karmester szerepét. Itt teljes mértékben az ő elgondolásai és tervezése alapján zajlottak az események. Ekkor én a sajátos nevelési igényű gyermekekhez mentem, segítettem nekik, hogy tudják tartani az iramot az osztállyal. Majd az óra harmadik felében a szintetizáló feladatok következtek. Itt már külön csoportban dolgoztam a sajátos nevelési igényű tanulókkal, az általam szerkesztett feladatokat oldottuk meg, míg az osztály nagyobb része a tanítójukkal dolgozott, a tanítónő által kijelölt feladatokon.

Az általam bemutatott tervezet egy 4. osztályos szövegértés óra tervezete. (A tanóra tervezete a mellékletekben található meg.) A tanóra első részében közösen dolgoztunk, felelevenítettük a tanulók előzetes ismereteit. A fő részben hangosolvasás következett. A diákok közösen, felváltva olvasták az ismeretterjesztő szöveget, ami a nílusi krokodilról szólt. Ezután a pedagógus kérdéseket tett fel az olvasmánnyal kapcsolatban, melyekre a választ a szövegben kellett megkeresniük a diákoknak. Ebben az esetben már a sajátos nevelési igényű tanulók segítségére voltam. Megmutattam neki, hogy melyik fejezetben kell keresniük a választ. Úgy érzem, hogy ez nagy könnyebbség volt számukra, nem vesztek el a szövegben, a rövid fejezetekben könnyebben megtalálták a választ, nem úgy álltak a feladathoz, hogy a hosszú szövegben esélyük sincs megtalálni a választ. A jelenlétem és segítségem talán biztosságerzetet adott számukra. A befejező, szintetizáló részben külön dolgoztam a két sajátos nevelési igényű gyermekkel. Amíg a többiek a munkafüzetben oldották meg a szöveghez kapcsolódó feladatokat, addig ők az általam szerkesztett feladatlapot oldották meg. Igyekeztem úgy összeállítani a feladatokat, hogy a szövegfeldolgozás hiánytalan legyen, viszont kevesebb feladatot adtam, próbáltam játékosabb módon, hogy ne csak a kérdés-felelet feladatokról szóljon. A tanulókkal közösen megkerestük a válaszokat a szövegben, majd önállóan oldották meg a hozzá tartozó rajzolás-színezős, összekötős feladatokat. A tanulóknak nem okoztak nagy nehézséget a feladatok, volt sikerélményük, ezáltal motiváltabbá váltak a további feladatok elvégzésére.

A kéttanáros modell nagyon jól működhet azokban az osztálycsoportokban, ahol néhány sajátos nevelési igényű tanuló is tanul. Az integrált oktatás gördülékeny megvalósításában sokat

segíthet. Az SNI-s tanulók esetében fontos, hogy folyamatos segítséget, megerősítést kapjanak. Ha velük külön, vagy kisebb csoportban dolgoznak, máris felszabadultabbak, bátrabban viselkednek, mernek válaszolni a kérdésekre, kevésbé félnek attól, hogy „nagy közönség” előtt rosszt választ adnak. A pedagógusnak mindig biztosítania kell a gyermeket arról, hogy nem baj, ha bizonyos esetekben rossz választ ad. Máskülönben lehet, hogy a következő alkalommal meg sem mer majd szólalni, hiába gondol a helyes megfejtésre. Ezeknek a gyermekeknek szükségük van arra, hogy több figyelemben részesüljenek.

Ahogy említettem, a kéttanáros modellben a tanító vagy tanár együtt dolgozik a gyógypedagógussal. Mindketten egyenlő félként bánnak a másikkal, megbeszélik a közös munkát. A tanulóknak ezzel példát mutatnak, hogy miként lehet csapatban dolgozni közös érdekeket képviselve, nem egymás fölé kerekedve, így a kooperatív munkában való részvételükre is jó hatással lehet.

A kéttanáros modell bevezetését, alkalmazását remek kezdeményezésnek gondolom, a gyermekek felődésére mindenképpen jó hatással van. A tipikusan fejlődő gyermekek saját szintjüknek megfelelően tudnak haladni, így tőlük sincs elvéve az az idő, amit a pedagógusnak a sajátos nevelési igényű gyermekekre kell fordítani, tehát nem kell annyira megosztania a figyelmét a tanítónak vagy tanárnak, ami az ő részéről is kevesebb felkészülést igényel. A sajátos nevelési igényű tanulóknak pedig biztonságot, önbizalmat, motiváltságot adhat, hogy a gyógypedagógus kis csoportban foglalkozik velük, személyre szabott feladatokat kapnak, de mégis egy tanteremben tanulnak, nincsenek elkülönítve.

Sajnos ez a lehetőség kevés iskolában adatik meg, hiszen napjaink egyik nagy problémája a pedagógushiány. A többségi intézményekben a legtöbb helyen csak utazó gyógypedagógusok tudják ellátni a fejlesztéseket heti néhány óraszámban. Nekik nincs lehetőségük arra, hogy egy osztályban több órát ott töltsenek, és kooperatív munkát folytassanak az osztályokat tanító pedagógusokkal. Nem nagyon van arra lehetőség, hogy egy osztályban két pedagógus tanítson egyszerre. A pedagógiai asszisztensek próbálják sok helyen betölteni az osztályokban a segítő szerepet. Lehetséges, hogy évek múlva Magyarországon bevett módszer lesz a kéttanáros modell, de erre jelen pillanatban nem látok sok esélyt. Egy biztos, könnyebbé tenné a fejlődést az integráltan tanuló sajátos nevelési igényű gyermekek számára.

4. Összegzés

Dolgozatomban körbejártam az integrált oktatás fogalmát, célját, nehézségeit. Elsőként az integráció fogalmát mutattam be dolgozatom elméleti részében, majd az integrált oktatás néhány fontos jellemzőjére tértem ki. A pedagógusok hozzáállása az integrált oktatáshoz változó lehet. Mutathatnak pozitív hozzáállást vagy épp ellenállást is. Megjelent a hozzáállás-változás fogalma, miszerint az eleinte szkeptikus pedagógusok hozzáállása pozitív irányba mozdulhat el, melyekben a továbbképzések is szerepet játszhatnak. Ezután bemutattam, hogy az integrálás miként alakult ki, és fejlődött Magyarországon. A mai napig folyamatos fejlődés jellemzi a gyógypedagógiát, nagy figyelmet fordítanak a minél pontosabb diagnózisok feltárására. Egyre több intézmény létesül, melyek az atipikusan fejlődő gyermekek oktatását-nevelését helyezik előtérbe, próbálják minél inkább megkönnyíteni fejlődésüket, életüket. Említést tettem az integrációra vonatkozó törvényekről, melyek mindennek az alapját képezik. Ezek az „Egyenlő bánásmód” és a „Nemzeti köznevelési törvény”. Az integrált oktatás nehézségeiről órákon keresztül lehetne beszélni, vitatkozni, ez egy nagyon megosztó téma. Mindenki máshogy, másban látja a nehézségeket. Próbáltam néhány nehézséget kiemelni, melyek szinte minden közegben előfordulnak. Nehézséget okoz sok esetben a szülőkkel való együttműködés. Sokszor nem fogadják el, hogy gyermekük nem úgy fejlődik, ahogy az elvárható lenne, segítségre lenne szüksége. Nagy gondot jelent, hogy magas létszámú osztályokban tanulnak SNI-s gyermekek, ahol a pedagógus nem tud akkora figyelmet fordítani rá, amire neki szüksége lenne. A magatartásproblémákkal küzdő gyermekek hátráltatják osztálytársaikat viselkedésükkel. Nekik is sokkal nagyobb biztonságot, békét nyújtana, ha kisebb létszámú osztályban lennének, vagy külön foglalkoznának velük. Ez azonban kivitelezhetetlen, a pedagógus sem „szakadhat szét”, emellett minden tanuló számára biztosítani kell a megfelelő segítséget. Ez a téma egybeforr a következő alfejezettel, miszerint a pedagógusok nincsenek teljes mértékben felkészülve az integrált nevelésre, oktatásra. Ez a téma az egyik fő gondolata a dolgozatnak, melyet többféleképpen megpróbáltam körüljárni, bemutatni. Fontos kiemelni, hogy nem csak a pedagóguson múlik, hogy milyen módon vaéósítja meg az integrált oktatást. Az intézménynek is szerepe van abban, hogy milyen erőforrásokkal rendelkezik, milyen eszközöket tud biztosítani az integráció gördülékeny megvalósításának érdekében. A DFHT-tanítási-tanulási stratégiát is bemutattam, melyről az interjúkészítés során hallottam az interjúalanyomtól. Abban az iskolában, ahol ő tanít, ezt a módszert alkalmazzák. Célja, hogy megakadályozza a korai iskolaelhagyást. Próbálnak a

program keretein belül személyre szabottan tanítani, az egyéni képességeket a középpontba helyezni. A dolgozatomba beemeltem és említést tettem a Gyermek Háza nevet viselő intézményről. Ez az intézmény nagy múltra tekinthet vissza, sokan hallhattak már remek szemléleteikről az integrált/inkluzív oktatás kapcsán. A gyermekeket helyezik a középpontba, az esélyegyenlőség megteremtését fontos feladatuknak érzik.

Az integráció köznevelésben való hasznossága megkérdőjelezhetetlen, hiszen minden gyermek más, minden gyermeknek vannak erősségeik, amiket fejlesztve a társadalom hasznos tagjai lehetnek. Az integrált oktatás legnagyobb célja és sikere is ez lehet. A nehézségekkel küzdő gyermekeknek sokszor csak egy új módszer által adott pozitív megerősítés kell ahhoz, hogy kibontakoztathassa a benne rejlő kincseket. Ehhez nagy segítség az, ha az intézmények megvalósítják az integrált/ inkluzív oktatást. A pozitív, elfogadó, tanulást ösztönző tanulási környezet, az önállóságra, az erősségeink felfedezésére alapuló tanulási stratégiák olyan elvárások és lehetőségek egyben, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy mind az életben, mind a munkaerőpiacon megtalálják/feltalálják majd később a tanulók önmagukat.

Az előzetesen feltett kutatói kérdésekre is választ kaptam a pedagógusoktól. Sajnos a kitöltők száma nem lett olyan magas, mint amilyenre előzetesen számoltam, így ezek alapján próbáltam meg a konzekvenciát levonni, melyhez még egy interjút készítettem kiegészítésként, ahol szemtől szembe beszélgettem egy pedagógussal, és hallgathattam meg véleményét az integrációval és annak nehézségeivel kapcsolatban.

Az első kérdésem úgy szólt a többségi pedagógusokhoz, hogy az alapidiploma megszerzése során megfelelő tudást kaptak-e a sajátos nevelési igényű gyermekek oktatásához-neveléséhez. Az derült ki számomra, hogy többségében a pedagógusok nincsenek megfelelően felkészítve, nem kapták meg azt a tudást, amire szükségük lett volna. Különböző módszerekhez kell folyamodniuk, ha szeretnének lépést tartani az új szemléletekkel. Esetleg ha valaki tanulni szeretne még, és diplomát szerezni, akkor érdemes lehet gyógypedagógiát tanulnia, ezáltal sok mindent megértene, és könnyebb lenne számára az adott gyermekek, helyzetek kezelése. Egy könnyebb módja ennek a továbbképzéseken való részvétel, melyek az integrációval, integrált oktatással, sajátos nevelési igényű gyermekek oktatásával/nevelésével foglalkoznak. Következő kérdésem épp erre a témára irányul.

Második kérdésként azt tettem fel, hogy milyen módon biztosított a pedagógusok számára a továbbképzéseken való részvétel. Sokan jelölték, hogy az intézmény által biztosítva van, hogy különböző továbbképzéseken részt vegyenek. Ez pozitívum az intézmények részéről. Az

intézményeknek is érdekük, hogy a pedagógusaik minél felkészültebbek legyenek, legyen szó a pedagógiának akármelyik területéről. Kevesebben jelölték azt a lehetőséget, hogy önerőből kell megoldaniuk. Ez a pedagógusok részéről nagyobb szervezést igényel. A jelentkezés, az odajutás, esetleg anyagi terhek tekintetében is.

Harmadikként arra a kérdésre próbáltam választ kapni, hogy mennyire hasznosak ezek a továbbképzések a pedagógusok számára. Kevés az olyan pedagógusok száma, aki nem tartja hasznosnak az effajta képzéseket. Szerencsére sokan úgy érzik, hogy hasznosak, fejlődhetnek, tanulhatnak általuk. Valószínűleg mindenkinek más elvárásai vannak a továbbképzésekkel, előadásokkal kapcsolatban, így furcsa is lett volna, ha mindenki hasznosnak tartaná őket. Azonban a pedagógusok azt is írták, hogy jobb lenne, ha több gyakorlati képzés lenne, ahol a gyakorlatban is láthatnák az elhangzottakat.

Volt szerencsém megtapasztalni gyakorlatom során, hogy milyen érzés kéttanáros modellben dolgozni. Saját tapasztalataim alapján próbáltam bemutatni ezt a módszert, és leírni megfigyeléseimet, észrevételeimet, tapasztalataimat ezzel kapcsolatban.

A nehézségek ellenére az általam vizsgált intézményben működik, nem csak papíron, hanem a mindennapokban is az integrált oktatás. A nagy létszámú SNI-s gyermek ellenére a pedagógusok igyekeznek megvalósítani azt a tanulási környezetet, amelynek segítségével minden gyermek tanulhat. A pedagógus az egyik kulcsszereplője ennek a történetnek. Legtökéletesebb módja a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztésének, amikor a pedagógusok és a szülők együtt tudnak működni, ez elengedhetetlen részét képezi a közös munkának, a tanuló sikeres fejlődésének.

„Mindannyian mások vagyunk,

Bár egyben-másban hasonlítunk,

Mindannyian mások vagyunk,

Még jó, hogy van néhány közös dalunk.”- énekli Halász Judit a Mindannyian mások vagyunk című dalában.¹⁴

Az integrált oktatás célja az, hogy megtaláljuk ezeket a közös dalokat. Ehhez van szükség olyan pedagógusokra, akik értik és sikerként látják, ha ezek a közös dalok megszületnek. A sérült, nehézségekkel küzdő gyermekek előrehaladása integrált iskolákban, elfogadó környezetben

¹⁴ *Mindannyian mások vagyunk.* Halász Judit, *A fiam + a lányom*1994:21.

sok esetben látványos, van, amikor nagyon jól működik ez a forma. Azokban az esetekben, amikor ez nem így van, meg kell találnunk a módját, hogy a segítségre szoruló gyermek olyan intézményben tanulhasson, amely neki megfelel.

5. Irodalomjegyzék

Bánfalvy Csaba: A fogyatékos emberek iskolai integrációjáról, Esély 2009/2

http://esely.org/kiadvanyok/2009_2/001BANFALVY.pdf (2023.03.10.)

Csányi Yvonne – Perlusz Andrea: Integrált nevelés – Inklúzív iskola, In: Tanulmányok a neveléstudomány köréből, Báthory Zoltán, Falusi István, Osiris Kiadó Budapest, 2001

http://real-j.mtak.hu/21514/1/956_940.pdf#page=318 (2023.04.02.)

Dr. Spencer Kagan: Kooperatív Tanulás. Budapest: Ökonet Kft., 200, 374 p. (ISBN 963-00-8294-2)

Dimitriou Szilvia: Integrált / inklúzív oktatásban részesülő fogyatékos tanulók oktatása Magyarországon, doktori értekezés, Tanárfüggő változók, Budapest, 2008, 30-33. p.

http://old.semmelweis.hu/wp-content/phd/phd_live/vedes/export/dimitriou.szilvia.d.pdf
(2023.04.11.)

Erdei Norbert: A fogyatékkal élő emberek elutasításának és elfogadásának történetét napjainkig és helyzetük a mai oktatási rendszerben, In: Különleges bánásmód, II. évfolyam, 2016/3., 41-49. p.

<http://real.mtak.hu/80365/1/KB2016-3-041-E-1001-65XXXXXX0-Erdei.pdf> (2023.02.10.)

Laki Tamásné: Az együttnevelés műhelye, In: Új pedagógiai szemle 60. évfolyam, 1-2. sz., 2010, 73-93. p.

https://epa.oszk.hu/00000/00035/00139/pdf/EPA00035_upsz_2010_1-2_073-093.pdf
(2023.04.12.)

Némethné Tóth Ágnes: Tanári attitűdök és inklúzív nevelés, In: Magyar Pedagógia 109. évfolyam 2. szám (2009), 105-120. p.

http://misc.bibl.u-szeged.hu/18114/1/mp_2009_002.pdf#page=5 (2023.04.02.)

Oktatókutató és Fejlesztő Intézet: A jó gyakorlat a tudásmegosztás és minősítés lehetséges eszköze, 2015

https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/3._szekcio_bodo_marton_a_jo_gyakorlat_mint_a_tudasmegosztas_es_minosites_lehetseges_eszkoze.pdf (2023.11.04.)

Perlusz Andrea – Torda Ágnes: Pedagógusképző programok utóélete, Felsőoktatás műhely

https://www.felvi.hu/pub_bin/dload/felsooktatasisimuhely/FeMu/2010_2/Femu_2010_2_125-135.pdf (2023.04.20.)

Szegő Ágnes: Pedagógusok attitűdje az integrált oktatással kapcsolatban, Alkalmazott pszichológia, X. évfolyam, 3-4. szám, 2008, 21-34. p.

http://real-j.mtak.hu/12270/2/APA_08_3-4.pdf#page=21 (2023.04.12.)

Viakter Olga – D. Molnár Éva: A többségi általános iskolákban működő speciális oktatással kapcsolatos pedagógustapasztalatok, -attitűdök Vajdaságban, In: Iskolakultúra, 27. évfolyam, 2017/1–12. szám, 66-76. p.

http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/14401/1/EPA00011_iskolakultura_2017_01-12_066-076.pdf (2023.04.02.)

6. Melléklet

Kérdőív kérdései:

1. Az Ön neve:
2. Az Ön életkora:
3. Hány éve dolgozik a pedagógusi pályán?
4. Hol dolgozik pedagógusként?
5. Milyen munkakörben végzi munkáját?
6. Hány fős osztály(ok)ban tanít?
7. Amelyik osztályokban tanít, tanul SNI-s (sajátos nevelési igényű) tanuló?
8. Amennyiben az előző kérdésre igennel válaszolt, hány sajátos nevelési igényű tanuló oktatásában vesz részt?
9. Mennyire ért egyet sajátos nevelési igényű tanuló befogadásával az osztályában?
10. Ön szerint milyen hatással van a sajátos nevelési igényű tanuló a többi osztálytársra?
11. A tanulók hogyan viszonyulnak a sajátos nevelési igényű osztálytársaikhoz?
12. Az alapdiploma megszerzése során megfelelő tudást/ismeretet kapott sajátos nevelési igényű gyermek oktatásához/tanításához?
13. Milyen lehetőségei vannak Önnek nevelés-oktatás támogatására, ha sajátos nevelési igényű gyermek oktatása a feladata?
14. Segíti gyógypedagógus a munkáját?
15. Segítő szakemberrel (gyógypedagógussal) milyen mértékben tud együttműködni?
16. Milyen módon biztosított az Ön számára, hogy szakirányú továbbképzéseken vegyen részt?
17. Amennyiben van lehetősége részt venni továbbképzéseken, hasznosnak gondolja-e azokat?
18. A tanóráin megvalósul a differenciálás?
19. Melyek azok a módszerek, melyeket a differenciálás során használ? Kérem soroljon fel néhányat!
20. Milyen eszközök segítségével tudja megvalósítani a differenciálást? Kérem soroljon fel néhányat!
21. Milyen mértékben használja a hagyományos eszközöket a differenciálás során?
22. Milyen mértékben használja az IKT eszközöket a differenciálás során?
23. Nehézséget jelent az Ön számára a differenciált oktatás?

24. Amennyiben nehézséget jelent, ez miben mutatkozik meg?
25. Van az Ön kezében egyéni fejlesztési terv a tanórai differenciálással kapcsolatban?
26. Milyen gondolata/véleménye van az integrációval kapcsolatban, amit megosztana Velem?

Idő	Az óra menete		Nevelési – oktatási stratégia			Megjegyzések
	Tanulói tevékenység	Pedagógusi tevékenység	Módszerek	Tanulói munkaformák	Eszközök	
I.Bevezető rész, ráhangolódás, tartalmi-technikai előkészítés						
1’	<u>I.1. Köszöntés:</u> Tanulók figyelemmel kísérik a pedagógus beszédét.	<u>I.1 Köszöntés:</u> A pedagógus köszönti a tanulókat, bemutatkozik.	megbeszélés	FOM		<i>Fejlesztendő készségek, képességek:</i> figyelem, koncentráció
3’	<u>I.2.Hüllők:</u> A diákok egyesével mennek ki az interaktív táblához, és a felugró állításokról eldöntik, hogy a hüllőkre vagy a madarakra igaz az adott állítás, és a megfelelő helyre húzzák.	<u>I.2. Hüllők :</u> A pedagógus egy Learningapps segítségével készült feladatot vetít a diákoknak az interaktív táblára. Két csoport látható, madarak és hüllők. A megjelenő állításokról el kell dönteni, hogy a hüllőkre vagy a madarakra igazak-e.	megbeszélés tevékenykedtetés ellenőrzés	FOM	interaktív tábla	<i>Fejlesztendő készségek, képességek:</i> figyelem, koncentráció, emlékezet

2'	<u>1.3.Kik a hüllők?</u> A tanulók feladata, hogy a táblán látható állatok közül kiválogassák a hüllőket.	<u>1.3.Kik a hüllők?</u> Pedagógus 8 képet vetít ki az interaktív táblára, melyeken állatok szerepelnek. 4 hüllő és 4 emlős. A tanulók feladata, hogy kiválasszák a képeken látható állatok közül a hüllőket.	megbeszélés tevékenykedtetés szemléltetés ellenőrzés	FOM	interaktív tábla	<i>Fejlesztendő készségek, képességek:</i> figyelem, koncentráció, emlékezet, ábrák értelmezése
5'	<u>1.4.Szókereső:</u> A rejtvényben a megadott szavakat meg kell keresni, majd kihúzni azokat. A kimaradt betűket összeolvasva megkapják a tanulók az óra témáját, ami a krokodil lesz.	<u>1.4.Szókereső</u> Pedagógus egy szókereső rejtvényt oszt ki a tanulóknak. A rejtvényben állatok nevei szerepelnek, melyek majd előfordulnak a krokodilról szóló szövegben.	tevékenykedtetés ellenőrzés	ÖM	rejtvény ceruza	<i>Fejlesztendő készségek, képességek:</i> figyelem, koncentráció, szókincs fejlesztés, szókincs bővítés
2'	<u>1.5.Nílusi krokodil</u> Tanulók válaszolnak a pedagógus kérdésére.	<u>1.5.Nílusi krokodil</u> Pedagógus kivetít egy képet a nílusi krokodilról, és megkérdezi a tanulókat, hogy miről kaphatta az állat a nevét.	megbeszélés	FOM	interaktív tábla	<i>Fejlesztendő készségek, képességek:</i> figyelem, koncentráció, szókincs fejlesztés, szókincs bővítés, kommunikációs készség, gondolkodás, összefüggések keresése

II.Fő rész						
III.Befejező rész						
3'	<u>3.1.Táplálkozás</u> Tanulók egy krokodil képét kapják, mellé kell rajzolni mivel táplálkozik.	<u>3.1.Táplálkozás</u> Kiosztja a lapot a pedagógus, majd segít a tanulónak a megfelelő válasz megkeresésében.	megbeszélés tevékenykedtetés szemléltetés ellenőrzés	ÖM	feladatlap ceruza	<i>Fejlesztendő készségek, képességek:</i> figyelem, koncentráció, finommotorika, adatkeresés 5.számú melléklet
3'	<u>3.2. Kösd össze!</u> A tanulónak a megfelelő kifejezések párját kell megkeresniük a szövegalapján, majd összekötni.	<u>3.2. Kösd össze!</u> A pedagógus kiosztja a feladatlapot, ismerteti a feladatot, segít a tanulónak, ha igénylik, majd közös ellenőrzés következik.	megbeszélés tevékenykedtetés ellenőrzés	ÖM	feladatlap ceruza	<i>Fejlesztendő készségek, képességek:</i> figyelem, koncentráció 6. számú melléklet

5'	<u>3.3. Igaz vagy hamis?</u> A tanulóknak a megadott állításokról el kell dönteniük, hogy igazak vagy hamisak, és szóban meg is kell indokolniuk, hogy miért gondolják így.	<u>3.3. Igaz vagy hamis?</u> A pedagógus kérdésekkel segíti rávezetni a tanulókat a helyes megoldásra, segít a szövegben eligazodni.	megbeszélés tevékenykedtetés ellenőrzés	ÖM	feladatlap ceruza	<i>Fejlesztendő készségek, képességek:</i> figyelem, koncentráció, ítélőképesség, adatkeresés
2'	<u>3.4.Kicsinyek</u> Szóban elmondják mit tudnak a krokodilok hogyan gondsokodnak kicsinyeikről	<u>3.4.Kicsinyek</u> A pedagógus megkérdezi a tanulóktól, hogy a krokodil miként gondoskodik kicsinyeiről.	megbeszélés	ÖM		<i>Fejlesztendő készségek, képességek:</i> figyelem, koncentráció, emlékezet, kommunikációs készség, szókincs fejlesztés
1'	<u>3.5.Elköszönés</u> Tanulók elköszönnek a pedagógustól.	<u>3.5.Elköszönés</u> Pedagógus megköszöni a tanulók munkáját, elköszön.		FOM		<i>Fejlesztendő készségek, képességek:</i> figyelem,

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréseiről és eredetiségéről

A hallgató neve: Farkas Emese
A Hallgató Neptun kódja: QLE4BC
A dolgozat címe: Az integráció megvalósulása Magyarországon a megkérdezett többségi pedagógusok véleménye és tapasztalata alapján
A megjelenés éve: 2023
A konzulens intézetének neve: Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
A konzulens tanszékének a neve: Neveléstudományi Intézet, Gyógypedagógia Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítotam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2023 év november hó 11. nap

Hallgató aláírása

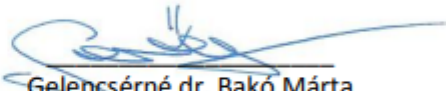
NYILATKOZAT

Farkas Emese (hallgató Neptun azonosítója: QLE4BC) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*2}

Kelt: Kaposvár, 2023. november 11.

Gelencsérné dr. Bakó Márta
belső konzulens

¹ A megfelelő aláhúzendó.

² A megfelelő aláhúzendó.